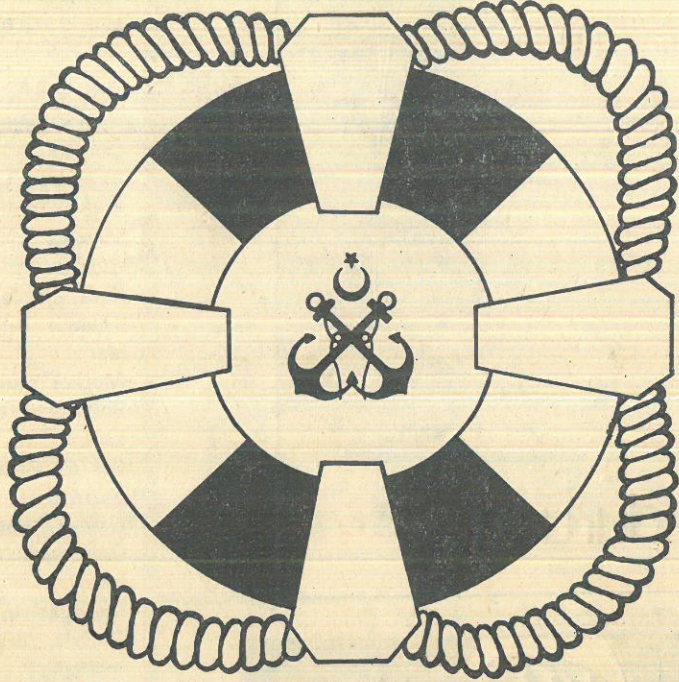

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O.

BANKACILIKTA
VE
SEYAHATTE

SÜRAT
EMNİYET
KONFOR
TECRÜBE
GÜVEN

(Basın: 60017 — 98)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1979

İÇİNDEKİLER:

Çağdaş Türk Topuluklarından Salarlar	Prof. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Çokaklı'da Kışlık Yiyecek Hazırlığı	Ertuğrul TAYLAN
Bir Hamsi Türküsü	Fikret KARADENİZ
Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar	Haşim Şekip İŞİK
Dijon 1977 U'uslararası Halkbilim Araştırma Stajı	Türker ACAROĞLU
IV. Güneydoğu Avrupa İncelemeleri Kongresi	Nail TAN
Yılan Kayası - Munzur Dağı Efsaneleri	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Yörük Göçü —1—	Naci EREN
Ağız ve Diş Hastalıklarını Tedavi Yolları	Dr. Ayşegül DEMİRHAN
Yusuf Bıaşkoviç'in Mektubu	T.F.A.
Orhan Tuğsavul'u Geçen Yıl Kaybetmiştik (1916-1978)	İhsan HİNÇER
Halk Şairi; Arapgirli Fehmi Gür	Ahmet ŞENTÜRK
Harput Manileri —3—	Ass. Fuat ÖZDEMİR
Ciltlerimiz	T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

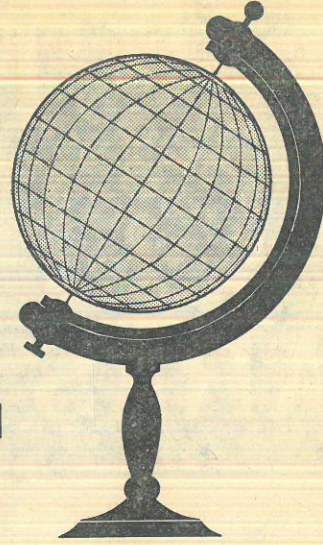
SAYI : 362

LİRA : 10

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

DÜNYANIN HER YERİNDEKİ MUHABİRLERİ
YURDUN DÖRT KÖŞESİNDEKİ
ŞUBELERİYLE
YURT İÇİ VE YURT DIŞI
TÜM BANKACILIK İŞLERİNİZDE

TÜRK TİCARET BANKASI
TÜRK BANK
ikinci adresiniz

İSTANBUL REKLAM

(Folklor: 99)

(Radar Reklâm: 100)

ağzınızda eşsiz
grin[®]
duygusu

eşsiz grin duygusu
yaşanır ağızda
her gülüşünüzde belli olur
piril piril sağlıklı diler

grin
seffaf yeşil hoş kokulu
diş macunu

İSTANBUL REKLAM

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 362

EYLÜL 1979

YIL : 31 — CİLT : 19

ÇAĞDAŞ TÜRK TOPLULUKLARINDAN SALARLAR

Yazan : Prof. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

Ortaasya'nın doğu kesimindeki yurtlarında yaklaşık altı yüzyıldan beri yaşayan Salarlar, çağımız Türk dünyasının, Türkmen ili'nden koparak ana kitlenin uzağında kalan, ama benliğini yitirmeyen küçük topluluklarından biridir.

YURT :

Salarlar, Asya'nın doğu kesiminde, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzeybatıya düşen iki ili ile Doğu Türkistan'da yaşamaktadır. Çin'deki «kon İslâm topluluğu»ndan biri, bu Salarlardır. Onların bulunduğu yerleri şöylece sıralayabiliriz:

(a) «Salar Muhtar Bölgesi». Kuzeybatı Çin'deki Tsing-hay (Ching-hai, Tching-hai) ili'nin sınırları içinde ve yüksek dağlık kesimde yer alan bu bölge, 35-36 K enlemi ile 101-103 D boylamı içinde kalır. Salar toprakları, Sarı ırmağın (Huang-ho) vâdisinin sağ (güney) kıyısından dağlara doğru uzanır. Yörenin doğusunda Lan-çov (Lan-chou) kenti, kuzeyinde Si-ning (Hsi-ning) kenti vardır. Çin seddi de, bölgenin kuzeydoğusundan geçer. Burası önceki Sün-hua (Hsün-hua) ilçesi idi.

Bu Tsing-hay ili'nin idare merkezi olan Si-ning kentinde, yine Salarlar'ın oturduğu ayrı bir dış mahalle de bulunuyor. Orada iki cami vardı.

Salarlar'ın asıl kitlesi işte bu bölgede yaşamaktadır.

Bu yöreyi 1885 sıralarında gezen G.N. Potanin'e göre, Salarlar'ın yirmi dört köyü vardı. Ondan 6-7 yıl sonra buralara gelen W.W. Röckhill ise, onların yüz köyde yaşadıklarını ve toplam 8-9 bin ocak (aile) olduklarını tesbit etmiştir (1891).

(b) Gan-su'daki Salarlar. Öncekinin kuzeyinde, Gan-su (Kan-su) ili'nin bir kaç kasabasında kalmaktadırlar. Buradaki «Sarı Yugur Muhtar Bölgesi»nde de dağınık Salarlar vardır.

(c) Doğu Türkistan'daki Salarlar. Bunlar, adı geçen bölgenin «Sing-tsiang-Uygur Muhtar Ölkesi»nin doğusundaki kentlerde dağınık olarak yaşarlar.

(d) Dağınık Salarlar. Çin Halk Cumhuriyeti'nin başta Tsing-hay ili olmak üzere, öteki bir kaç batı kentlerinde de, yine dağınık durumda Salarlar bulunduğu biliniyor.

KISA TARİH :

Bu konuda araştırma yapanların belirttiği gibi, Salar'ın kökü Batı Türkistan'daki Türkmenler'e bağlıdır. Tarihçi W. Barthold da, Türkmenler'in tarihini ana çizgileriyle ortaya koyduğu bir araştırmasında (1930) Salar'ın eskiden Türkmen boyları (Salar) arasında bulunduğunu ve soyca onlara bağlı olduğunu tesbit etmiştir. Onlar şimdiki yerlerine XIV. yüzyılın ikinci yarısında geçtiler. Çin saray tarihçileri, ülkenin kuzeyine gelen bu Salar (Sa la)'ın Ming soyu (1368 - 1644) çağı başlarında oraya göç ettiklerini kaydetmişlerdir. Tarih kaynaklarından, Türkmenistan'daki Türkmenler'in Serahs (bugün: Tecen ırmağı kıyısında) ve Merv yöresinde bulunan Salar boyundan ayrılmış bir bölüntünün 1360-1380 sıralarında doğruya doğru göçe başladığı, Semerkand, Turfan ve Su-çov (Sou-chou) yoluyla ilerleyerek, galiba 1400 lerdan sonra Ho-çov (Ho-çou)'un batısındaki Si-ning yakınlarına geldikleri öğreniliyor. Bu göç sırasında, bazı obalar

Doğu Türkistan'da kalmış, ötekileri adı geçen bölgeye ulaşmıştır. Ancak aralarındaki temasın kapmadığı da biliniyor. Şimdi altı yüzyıldan beri bu toplum, Çin'in kuzeybatıdaki iki ili (Tsinghay ve Gan-su) ile Doğu Türkistan'ın bazı yörelerinde yaşayıp gelmektedir. Çin hükümeti, 1954 yılının 24 Şubat'ında onlara sözde «Muhtar Bölge 'hsien)» hakkı ve derecesi tanımıştır. Salar nüfusunun büyük bir kısmı oradadır.

Salar'ın bu altıyüz yıllık tarihini araştırıp yazan bir tarihçi henüz çıkmamıştır.

BOYBİLİM :

Ad : Bu küçük toplum kendilerine «Salar», «Salır», «Karaman» veya «Türki» derler. Boybilim alanında ise, Türk dünyası (Trk, Özb, Kzk vb) ile Alman, Fransız, İngiliz ve Rus incelemelerinde yine «Salar» (Çin: Sa la) adıyla anılırlar.

Soy : Büyük toplumdaki altıyüz yıl önceleri kopmuş bulunan Salar topluluğu, kendi soylarını Türkmenler'in Salır (Salur) ve onun Karaman boyundan getirirler. Aralarında dolaşan eski söylentiler, onların tarihte Oğuz ilindeki yerlerini de belirtir. Bu bilgiler tarih gerçeklerine de uymaktadır.

Sayı : Çin Halk Cumhuriyeti idaresi altındaki bir kaç batı ilinde bulunan Salar'ın ayrı-ayrı veya toplam sayısı üzerinde doğru bilgi elde edilememektedir. Çin hükümeti'nin, onların nüfusunu az gösterdiği biliniyor.

XIX. yüzyılın sonlarında, Sarı ırmak vadisindeki asil kitleyi 100 köyde 8-9 bin ocak gösteren Rockhill'in tesbiti dikkate alınrsa, o sırada ki nüfusları (9000X10 kişi üzerinden) yaklaşık 90 bin kişi olarak düşünülebilir. Çin'in resmî istatistiğinde (1953) ise, Muhtar Bölge'de nüfusun 22 bin kadar oldukları gösterilir. Yine bu istatistik, onun dışındaki yerlerde bulunanların da toplam 8 bin kadar olduklarını belirtir. İnanılır bir eser olan «Annuaire du Monde Musulman»ın 1954 yılı cildinde, Muhtar Bölgedekiler'in 70 bin kişi oldukları tesbit edilmiştir. Özbek ve Kazak Bilimler Akademilerinin Etnoloji Enstitüleri de son yıllar için Salar'ın toplam nüfusunu 40 bin kişi kadar (1967, 1970 ve 1975 T) diye veriyor.

Bütün bu sayılar elde yeterli ve kesin bilgi bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, yukarıda sıralanan sayılar ve nüfusun artma oranı dikkate alındığında, Salar'ın toplam nüfusunun 100 binin üstünde bulunduğu düşünülebilir.

GEÇİM :

Salar toplumunun çoğunluğu, yakın yıllara dek tarım işleriyle geçinir, kalanı da hayvan besleyiciliğiyle uğraşır. Tarımla geçinenleri tahıl ekimi, bahçecilik ve bağcılık yaparlardı. Son 40 yıllık durumları bilinmiyor.

KÜLTÜR :

Din : Salarlar'ın hepsi, İslâm dininin Sünnî kolundaki Hanefî mezhebi akidelerine bağlıdır. Bütün Türkler'de olduğu gibi, büyük saygı duyulan ölmüş atalar da dualar ile sık anılır. Ancak dinlerinin gereklerini açıkca ve serbestce yerine getirmelerini hükümetin baskısı önlemektedir.

Dil : Salarlar, türkçe konuşurlar. Onların dili, yakın çevrenin yoğun tesirleri dolayısıyla, Türk dili ailesi'nin Ana Türkçe'den gelişmiş Göktürk dalının «Doğu Türkçesi» kesimindeki Yeni-uygur ve Sarı-uygur türkçeleri yanında yer alır. Salar söz hazinesine, Çin ve Tibet dillerinden oldukça çok sözcük de girmiştir.

Salar türkçesini ilkin S.E. Malov (1927) ve başka Türk-bilimciler Samoyloviç'in tasnifindeki esaslara uyarak yaptıkları değerlendirmede, Kıpçak-Türkmen diline yerleştirmişlerdi. Ancak sonraları, içindeki bazı fonetik kalıntılara rağmen, N. N. Poppe'nin vardığı sonuçtaki gibi, Salar dili çoğunlukla Yeni-uygur türkçesi ile aynı kesimde sayılıyor. Kendi ağızlarına dayanan yazı dilleri yoktur. Ancak Salar'dan komşuları Uygurlar ile temas edenlerinin, onlarla kolayca kaynaştıkları ve Uygur yazı dilini, edebiyatını, yüksek kültürünü benimsedikleri görülmektedir.

Salar türkçesinden ilkin G. N. Potanın (1885) ile W. W. Rockhill (1891) sözcükler derlediler. Daha sonra, S. E. Malov (1911), É. R. Tenişev (1957) ve S. Kakuk (1960) metinler tesbit ettiler. Potanın ile Rockhill'in kısacık sözlüklerini de, N. N. Poppe (1953) dil-bilim açısından inceleyip değerlendirdi. K. Thomsen'in ilk hazırladığı küçük dilbilgis'i (1959) de istifadeli oldu.

Salar toplumunun kullandığı belli bir yazısı yoktur.

Edebiyat : Toplumun sözlü nitelikte kalan halk edebiyatı zengindir. Dil araştırmacıları, halk arasında anlatılan bir çok destan ve tarihî söylentinin varlığını tesbit etmişlerdir. Bunlar, ne yazık ki, derlenip yazılı hale getirilmeden ağızdan ağıza anlatılır. Sözlü edebiyattan örnekler, ağızdan metin derlemiş dilcilerin eserlerinde bulunmaktadır.

Folklor : Bu alanın çeşitli konuları, Tenişev'in yetersiz bir yazısı (1962) dışında, henüz Salar arasında hemen hiç incelenmemiş ve tesbit edilmemiştir. Onları ziyaret edenlerin gözlemlerinden, öteki Türk topluluklarındaki gibi halk teması bulunduğu biliniyor. Son rejimin baskısından önce yapılan düşümlerde, ataları Karaman begi'nin beyaz bir deve üstünde elinde bir Kur'anı Kerim bulunduğu halde gelişini tasvir eden temsilî oyunlar gösterirlerdi.

Uzun yüzyıllar ana kitleden uzağa düşmüş olan bu sayıca yetersiz topluluk çağımızda, kendi soyundan güçlü toplumun ilgisizliğine rağmen, benliğini yitirmeden günlük yaşayışını sürdürmektedir.

ARAŞTIRMALAR :

Salar'ı ilkin, 1884-86 yıllarında Kuzey Çin ile Orta Mogulistan boyunca bir araştırma gezisi yapan Rus bilgini Grigoriy Nikolayevič Potanın (1835-1920) ziyaret etti. Onlar hakkında topladığı bilgiler ve dil malzemesi eserinin ikinci cildinde bilim dünyasına tanıtıldı (1893). Onun derlediği sözcükler ve cümleler cildin sonunda bir cetvel halinde bulunuyor.

Ondan 6-7 yıl sonra, Salar bölgesine Amerikalı diplomat ve doğu bilimci William Woodville Rockhill (1854-1914) uğradı. Bu doğu bilimci 1891-92 sıralarında Moğulistan ve Tibet'te dolaşmıştır. O da, bu topluluğu tanıdı ve dillerinden sözcükler ile cümleler tesbit etti (1894).

1910-1913 yıllarında, özellikle dil araştırmaları için Doğu Türkistan ile Çin'e gönderilen genç Rus Türk-bilimcisi Sergey Efimoviç Malov (1880-1957), Salar'ı da ziyaret ederek, ağızlarından uzunca metinler derledi. Malov, onlar hakkında bir-iki yazı (1912, 1927) yazdı ise de, topladığı metinler ancak 43 yıl sonra yayımlanabildi ve nedense dikkati çekmedi (1956).

Son yıllarda E. R. Tenişev ile S. Kakuk'un çalışmaları, bize Salar dili ve sözlü edebiyatı alanında değerli bilgiler kazandırdı. É. R. Tenişev, 1957 yılında onların yaşadığı yerlerde dolaştı ve ağızdan metinler yazdı. Bunların büyük bir kısmı metin ve rusça çevirileriyle basılmıştır (1964). Az sonra 1960 yılında Macaristan'dan, yine dil araştırmacı için Çin'e gönderilen Suzanne Kakuk da, Salar bölgesine gidip bazı metinler derledi. Bunlar 1961'de yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

G. N. Potanın : Tangutsko-Tibetskaya ok-

ra'na Kitaya i Tsentral'naya Mongoliya. II. Sanktpeterburg 1893.

W. W. Rockhill : Diary of a journey through Mongolia and Tibet in 1891 and 1892. City of Washington 1894.

S. E. Malov : «Otčet o puteşestvii k uyguram i salaram». Izvestiya Russkago Komiteta dlya Izučen. Vost. i Sredney Azii. 2. dizi, nr. I/11 (S. Peterburg 1912). 94.99. sa.

S. E. Malov : «Izuçenie jivikh turetskikh nareçij Zapadnogo Kitaya». Vostoçnie Zapiski. I (Leningrad 1927). 163-172. sa.

W. Barthold : «Očerki po istorii turkmenskogo naroda». Turkmeniya, I (Leningrad 1930). [Ayrıca Soçineniya. II/1. Moskva 1963].

..... : «A History of the Turkman people». Four studies on the history of Central Asia (çevr.: V. Minorsky - T. Minorsky). III/Leiden 1963. 73 - 170. sa.

Paul Pelliot : Notes sur l'histoire de la Horde d'Or, suivi de quelques noms turcs d'hommes et de peup.es finissant en «ar». Paris 1950. 198-202. sa.

N. N. Poppe : «Remarks on the Salar language». H'AS, XVI/3-4 (1953). 438-477. sa.

Louis Massignon : Annuaire du Monde Musulman, 1954. Paris 1955. 91, 95, 100.101. sa.

S. E. Malov : Lobnorskiy yazık. Teksti, perevod, slovar'. Frunze 1956. 199 sa.

Kaare Thomsen : «Die Sprache der gelben Uiguren und des salarsische». PhTF, I (Wiesbaden 1959). 564 - 568. sa.

E. R. Tenişev : «İz nablyudeniy nad salarskim yazıkom. (O vliyanii kitayskogo yazıka na salarskiy)» Voprosı yazıkoznaniya, 4 (1960). 97-102. sa.

Susanne Kakuk : «Textes Salars». Acta Orientalia Hung., XIII/1-2 (Budapest 1961). 95-117.

E. R. Tenişev : «Sur le folklore et la langue des salars». Act. Or. Hung., XIV (Budapest 1962). 253-272. sa.

E. R. Tenişev : Salarskii yazık. Moskva 1963. 55 sa.

É. R. Tenişev : Salarskie teksti. Moskva 1964. 141 sa.

Narodı Vostoçnoy Azii. Moskva-Leningrad 1965.

Saadet Çağatay : Türk lehçeleri örnekleri. II. Ankara 1972. 215-222. sa.

Kazak Ans. IX, 621 (1976)

Özbek Ans. IX; 454 (1977).

KIŞLIK YIYECEK HAZIRLIĞI

Yazan : Ertuğrul TAYLAN

1 — **TARNA (TARHANA)** Tarhana salt buğday unundan yapılır. Un, yoğurt veya ayranla karılır. Üzerine ilıstırdan geçirilmiş soğan, biber suyu dökülür iyice yoğrulan hamur tekne- de, kazanda bekletildiği dört beş hafta içinde iki üç günde bir yumruklanır (Yoğrulur). Her yoğruştta yoğurt, ayranla katılabilir. Bu sürede hamur ekşir, tatlılaşır ve tekrar ekşir. Yani, artık tarhana olmuştur. Isgıranla parça parça alarak iteğiye serilir, kurutulur, ovalanır ve iyice kuruduktan sonra küpe doldurulur. Tarhana domates suyu ile de karılır ki buna da domates tarhanası denir. Ağustos tarhanası tatlı olur, azdan tutar, yani bir avuç tarhananın bir haranı çorbası çıkar. Tarhana, asıl olarak, bir tas una bir batman hesabıyla, yoğurtla karılır. Yoğurt bulamayanlar ayran veya domates suyu kullanırlar. Eskiden biber ve soğan, suyu değil, döğülerek hamura katılırdı; kuru nane de atılırdı.

2 — **BULGUR**: Harman kalkınca arı buğdaydan, evine göre, iki üç ölçüğü yıkanır ve kaynatılır. Kurutulan bulgur el değirmeninde çekilir ve küplere konur. Son yıllarda değirmende çekmeden önce dibekte döğülmektedir. Böyle bulgur beyaz olur.

3 — **ERİŞTE**: Buğday unundan yapılan yufkalar saçta tepiyince indirilir, ince ince kıyılır ve kurutulur. Sacda hafifçe kızartılır. 20-30 yıl öncesine kadar yaygın olan erişteyi, şimdilerde, yapan aile tek tükdür.

4 — **SARMALIK YAPRAK KURUTMAK**: Hazıranda asmaların taze ve uç yaprakları atlanır, destelenir ve dizilerek kurutulur. Çekirdek- siz asma yaprağı makbul sayılır.

5 — **SEBZE VE KURUTMA**: Taze fasulye, biber, patlıcan, bamya ipe dizilerek kurutulur. Biber ve patlıcanın dolmalığı da kurutulur.

6 — **ÜZÜM KURUTMA**: Toplanan üzüm, zeytinyağı ve posata katılmış ılık suya bandırılarak hasır, gazete üzerine serilir, kurutulur, iri taneli beyaz üzümün kurusuna «bandırma» denir.

7 — **PEKMEZ KAYNATMA**: Ekşi kara, aydın üzümü v.b. sulu üzümler toplanır ve evde üç gün bekletilir. Evın önünde uygun bir yere şarakmana kurulur. Üç tarafı kumuna kapatılmış olan düzgün bir taş üzerinde kese içine konmuş üzüm çiğnenir. Kazanda toplanan şıraya bir iki avuç toprak atılır ve kaynatılır. Kaynarken çalı

ile karıştırılır ve dönünce bir kazana alınarak ağız kapatılır. Birkaç saat içinde çokünce (durulunca) tekrar ocaktaki kazana alınır ve kaynatılır.

8 — **KEŞKEK DÖĞME**: Arı buğdayın taşı toprağı ayıklanır. Sıcak su ile tavlınır (biraz su serpip karıştırılır). Köy meydanında, caminin yanındaki dibek taşında erkeklerle döğdürülür.

9 — **NIŞASTA**: Nişasta iğde çiçeğinde veya güzün bulunurki ilkinde çok çıkar. Haneler 5-6 yılda bir nişasta yaparlar. Buğday, taşı toprağı temizlenmeden ıslanıp güneşe konur. Suyunu aldıkça su konur, suyu kirlendikçe değışti- rilir. İki üç hafta sonra kuyuların ahırında çiğnenir, suyu alınır. Bu işlem üç kere tekrarlanır. Nişasta çoktükçe üstünün suyu alınır. Nihayet dibeye çöken nişasta siniye serip kurutulur. Nişasta çiğnemek günahdır. Nişasta çiğneyen ayaklar, din, dedikodu dinleyen kullar denir.

10 — **DOMATES VE BİBER TURŞUSU**: Biber ve çakırlı domates yıkanır. Biberler yarı- lır, domatesler bıcağın ucu ile birkaç yerinden delinir. Karışık olarak küpe döşenir. Üzeri örtülünceye kadar yavan kuyu suyundan konur. Tuz atılır. Aküzüm çubukları ile örtülüp taşla basılır. Su yerine sirkeyle kurulur.

11 — **DÜLEK TURŞUSU**: Hışır denen küçük, gök düleklerin (kavunların) başı kesilir. Küpe döşenir. Su konur, tuz atılır. Bağ çubuğu ve taşla kapatılır. Her eve turşu yaramaz. Turşu, şişkin küpe kurulur.

12 — **SİRKE**: Artık üzümler veya cibire bir küpe konarak sirke olmaya bırakılır. Sirke her evde olmaz. Bazı evlere şirkenin yaramadığına inanılır.

13 — **SALÇA (NERDEK)**: Olgunlaşmış domatesler yıkanır, birkaç gün sepette bırakılır. Doğranır, ilıstırdan (kevgir) süzülür. Suyu, tuz, zeytinyağı katılarak karışıcaya kadar kaynatılır. Kaplara konur. Yüzyılın başlarında köye satıcıların getirdiği domateslerin göğü alınır, kırmızısı çürük sayılırdı. Salçayı 1925.30 larda R. Çetin ve eşi Kavaklı köyünden öğrenmiştir. Bu tarihten sonra köyde salça yapılmağa, kullanılmaya başlanmıştır.

14 — **BİBER NERDEĞİ**: Kırmızı kaba biber kaynatılır, suyu kevgirden süzülür veya sapı çekirdeği alınmış biberler üzerine tuz ekilerek el taşında sürtülür ve kaplara konur.

BİR HAMSİ TÜRKÜSÜ

Yazan : Fikret KARADENİZ

1938 yıllarında, yalıya hamsi gelirdi. Çifte direkli motorlarla. Yağlı fellekler üzerinde insan gücüyle kaydırıla kaydırıla kuma çekilirdi, bu koca gövdeli kayıklar. Anbarları kıyılama hamsi dolu olurdu. Sonra bu hamsileri Kumsala boşaltırlardı. Kıyı boyunca hamsi kumulları (1) gümüş gibi parıldardı. Satış başlayınca her yığının çevresinde eli tenekeli köylüler halkalanırdı. Biz de aralarına katılır, tenekelerimizi doldururduk. Sonra bu tenekeleri sırtımıza alır, dürmeçle (2) bağlar, köye yollanırdık. Gün batımına doğru varırdık eve.

O günler, köylüler, çok erdemli idiler. Emeklerini de geleneksel olarak birleştiriyorlardı. En küçük işleri için bile imece yapıyorlardı. Hamsiler de konu komşuyla birlikte ayıklanırdı. O akşam türkücü kız Emriye Abla da imeceye gelenler arasında idi. Tezgâh, koca karayemiş ağacının dibinde, kurulmuştu. Gaz lâmbasının ışığında hamsiler ayıklanmaya başlanmıştır. Ben bu insanlar nerelerde görmedim ki? Mısırlarımız, fındıklarımız ayıklanırken, gazellerimiz (3) süpürülürken de onlar vardı. Zayıf, yoksul giysili, kara saçlı, sarı benizli Emriye Abla, incecik, tiz sesiyle türküsünü söylüyordu...

Türkünün Metni :

«Hamsi kurban o göze
Baş dalarsın denize

**

Atarlar barabati
Alurlar seni yüze

**

Korlar seni kayuğa
Satarlar seni bize

Biz de aluruk seni
Sereruk seni köze

**

Bir kusurcuğun vardır
Çok su içürsun (4) bize»

Yaşa Emriye kız! sesleri ve gülüşmeler arasında, deynekten atımla oradan geçerken bu türküyü ezgisiyle çocuk belleğimde saklamışım. İşte odur budur unutmuyorum. Ey gidi Emriye Abla. Kısa bir süre sonra depremde, çöküntü altında kalarak ölmüştü. Türküsü benim gibi dinleyenlerin, duyanların dilindedir.

Türkünün Çatısı	Uyak Düzeni	Durakları	Hece
1	a	4+3	= 7
x	a	4+3	= 7
2	x	duraksız	
x	a	4+3	= 7
3	x	4+3	= 7
x	a	4+3	= 7
4	x	4+3	= 7
x	a	4+3	= 7
5	x	4+3	= 7
a	a	4+3	= 7

(Anonim)

Türkünün yapısı.

Beş çift dizeden oluşmuştur. Birinci çift di- ze kendi aralarında uyaklı, diğer çift dizelerin

Nota : Üzeyir Doğru (Müzik Öğ.) Trabzon - Beşikdüzü

Hamsi kurban o gö ze başda lar sın de ni ze
A tarlar ba ra ba ti a lır lar se ni yü ze

Korlar se ni ko yu ğa sa tar lar se ni bi ze
Biz de a lu ruk se ni se re rükse ni kö ze
Bir kusur cu ğun var dur çoksu i çir sun bi ze

YÜKSEK YÜKSEK TEPELERE EV KURMASINLAR

Yazan : Haşım Şekip IŞIK

Bu öykü Malkara köylerinden alınmış olup belli bir kişinin dilinden yazıya geçirilmiş de ğildir. Çevrede herkes tarafından bilinen bir öyküdür. Söylentiye göre, çok eskiden köyün birinde Zeynep isimli çok güzel bir kız vardır. Onaltıya yeni bastığında Zeynep'i köylerindeki bir düğünde aşırı (yabancı) köylerden gelen Ali isimli bir genç görür. Ali Zeynep'i çok beğenir ve köyüne döndüğünde kızın babasına hemen görücü gönderir. Zeynep'i Ali'ye verirler. Kısa bir zaman sonra düğünleri olur. Ali Zeynep'ini alıp aşırı köyüne götürür.

Zeynep'in gelin gittiği köy ile kendi köyü ile kendi köyü arası üç gün üç gece çeker. Bu kadar uzak olduğundan dolayı Zeynep, anasını, babasını ve kardeşlerini tam yedi yıl görmez. Bu özlem, Zeynep'in yüreğinde her gün biraz daha büyüyerek dayanılmaz bir hal alır. Köyün yüksek bir tepesinde bulunan evinin bahçesine çıkarak kendi köyüne doğru dönüp için için kendi yaktığı türküyü mırıldanır ve göziere uzaklarda sıra özlemini gidermeye çalışmıştır. Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınılar Aşırı aşırı memlekete kız vermesinler.

Annesin'in bir tanesini hor görmesinler
Uçanda kuşlara mâlum olsun ben annemi öz'edim
Hem annemi hem babamı hem köyümü özledim.

sonuncuları, birinci çift dizinin uyağı ile uyaklı, ilk dizeleri ise bağımsızdır. Bu duruma göre tür. günün uyak düzeni.

(aa, Xa, Xa, Xa, Xa,) görünümündedir. Durakları: İkinci çift dizinin birinci dizesi duraksız, diğerleri (4+3) = 7'li hece dizisiyle söylenmiştir.

Türkünün konusu ve ana duygusu :

Hamsi balığına duyulan sempati ve hamsi avcılığıdır. Konunun dağılım dengeleri sırasıyla: Hamsinin kıvrak ve sevimli bir balık oluşu, Barabati ağı (5) ile avlanması, kayığa konarak pazarlanması, közde (ızgarada) pişirilişi, insanı çok susatmasından oluşmuştur.

İlk iki dizede hayran olunan hamsinin, son iki dizede kusurlu bulunması türküyü yakan Halk Ozanının, halkın nükteçiliğini belirtir. Ayrıca türküde, (halkın bu biricik protein kayna-

Babamın bir atı olsa binse de gelse
Annemin yelkeni olsa açsa da gelse
Kardeşlerim yollarımı bilse de gelse

Uçan da kuşlara mâlum olsun ben annemi öz'edim.

Hem annemi hem babamı ben köyümü özledim.

Oysa kocası, Zeynep'in bu özlemine pek aldırmaz. Kaldı ki, eski sevgisi de pek kalmadığından kendisini fazla horlamaya, eziyet etmeye başlar. Sonunda bu öz'em ve kocasının horlaması Zeynep'i yataklara düşürür.

Gün geçtikçe hastalığı artan Zeynep'in iyileşmesi için, köyden gelip gidenler de anasının babasının çağrılmasını salık verirler. Başka çare kalmadığını anlayan Zeynep'in kocası da anasına babasına haber vermeye gider. Altı gün altı gecelik bir yolculuktan sonra bir akşam üzeri Zeynep'in anası babası köye gelirler, Zeynep'i yatakta bulurlar. Perişan bir halde Zeynep, hâlâ türküsünü mırıldanmaktadır. Aynı türküyü annesine babasına da söylemeye başlar. Çevresindeki bütün köy kadınları duygulanıp göz yaşları dökerler. Annesi fenalıklar geçirir ve bayılır.

Zeynep hasretini giderir; giderir ama artık çok geç kalmıştır. Bir daha onmaz, sonu ölümle biter. Herkes Zeynep için gözyaşı döker. İşte bugün bu gündür bu türkü ayrılığın türküsü olarak söylenip durur.

ğından duyduğu) mutluluk yansıtmaktadır. Bu türkü sanki hamsiye sunulan bir «Teşekkürnamedir.» Yine halkımızın beslenme gereksinimini bu derece ucuz ve kolay yoldan elde etmesi hamsiyi diğer balıklar arasında saygın kılmıştır.

Hamsi konusu Halk Türkülerimizin engin ve sınırsız konularından biridir yalnız. Onun hakkında türkü yakan halk, neler hakkında türkü yakmaz ki...

- (1) Kumul : Yiğim.
- (2) Dürmeç: İkel el tezgâhlarında yünden dokunan ip.
- (3) Gazel: Fındık yapraklarının kuru, hayvanların altına serilir.
- (4) İçursun : İçirsin.
- (5) Barabati : Sargan balığı ve hamsi avlamada kullanılan ağ.

1977 ULUSLARARASI HALKBİLİM ARAŞTIRMA STAJI

STAGE D'ÉTUDE DU FOLKLORE INTERNATIONAL, 1977, DIJON, CIEF

Yazan : Türker ACAROĞLU

30 Eylül 1978 günlü «Cumhuriyet» gazetesinde, Türk Folklor Kurumunun Fransa'nın Dijon kentinde birincilik kazandığı haberi yer almıştı. 33. Dijon Bağbozumu, Halk Müziği ve Oyunları Yarışma ve Festivaline, Türk Folklor Kurumu, İhsan Hınçer'in başkanlığı ve yönetimi altında Halk Müziği dalında katılmış, grupta ayrıca Sivas (kız), Ağrı, Bitlis ve Erzurum (bar) ekipleri de bulunmuştu. Ankara'dan Tüfem'in de yer aldığı yerli ve yabancı 38 topluluğun katıldığı yarışmalarda büyük ödülü Filipinler grubu, birincilik ödüllerini de Türk Folklor Grupları kazanmıştır.

Bir yıl önce, (1977) yapılan 32. Uluslararası Bağbozumu Bayramıyla ilgili stajın kitabı 1978 Festival dolayısıyla teksirli olarak basılmış ve jüri üyelerine dağıtılmıştır. **Stage d'étude du folklore international**. - Dijon, Comité Bourgogne, 1977, adlı kitap, her bölüm ayrı sayfa numarası almış, resimli, desenli olarak hazırlanmıştır.

1977 yılında Türkiye Altın Kolye büyük ödülünü kazanmıştı. Bundan önce de (1975, 1972 yıllarında) aynı ödülü elde etmiş, 1976'da da Gümüş Kolye ödülünü almıştı.

1976 yılı staj kitabını tanıttığımız yazımızda (TFA, XVIII/343, Şubat 1978, s. 8237-8242) Türkiye halkbilimi, oyunlar, kostümleri, müzikleri üstüne kitapta bilgi bulunmadığını söyleyerek, şunu belirtmiştik: «Gelecek festivallere katılacak Türk folklor topluluklarının yabancı dil bilen üyelerden oluşturulması, yanlarında bilgi ve belge de bulundurulması, Türk folklorunu dünyaya tanıtmak bakımından, yararlı olur, kanısındayız.»

İşte, 1977 yılı kitabında ilk kez Türkiye ile ilgili bilgi ve resimlere de rastlanmaktadır. Bu, çok sevindirici bir sonuçtu.

**

İlkin, Staj Müdürü M. Berthier, staj üzerine gerekli bilgileri veriyor. 5-16 Eylül 1977 günleri - tam 12 gün - sürmüş olan Festival süresince stajyerler, kendi seçtikleri konular üzerine, çeşitli ülkelerin halk geleneklerini incelemek olanaklarını bulmuşlardır.

C.I.E.F. diye kısaltılan **Centre International d'Étude du Folklor** (Uluslararası Halkbilim Araş-

tırma Merkezi), 1961'de Burgonya Komitesince kurulmuştur. Merkezin amacı bir tek tümceye özetlenebilir: Dijon'a Uluslararası Festival dolayısıyla gelen varlıklarını işletmek, dansları derinliğine incelemek, bütün ülkelerin halkbilimini daha iyi tanımak vb.

Jean Clerc, stajyerlerin çalışma yeri olan, Burgonya Komitesinin de yönetim merkezi bulunan «Clarvaux Şaraphanesi» üzerine iki sayfalık bilgi verirken, yapının gezilmesi, iyi yemek merakı, yemek pişirme ve yeme sanatı (gastronomie) ile ilgili bilgiler de eklemiştir.

O yıl Halkbilim Stajına kız-erkek 24 Fransız genci katılmış, bunların adları ve adresleri veriliyor.

Festivale katılan Fransız halkbilim topluluklarının sayısı beştir; bunlar arasında Korsika ile Burgonya da vardır. Katılan yabancı ülkeler 22'dir; Fransız abecesine göre, bunların adları şöyle: Almanya, Avusturya, Belçika, Kanada, İspanya, Yunanistan, İndonezya, İsrail, İtalya, Polonya, Portekiz, Romanya, İsveç, İsveçre, Çekoslovakya, TÜRKİYE (Türk Halkbilgisi Derneği ile «Milliyet» gazetesi ekibi). Sovyetler Birliği, A.B.D., Yugoslavya.

İlkönce Fransız takke ve başlık örnekleriyle bunlar üzerine tarihsel, biçimsel bilgiler verilmekte, kimi incelemeler ve düşünceler eklenmektedir. Fransa'da takke kullanımı ve gelişimine ilişkin bir özet sunuluyor. Var olan çeşitli takke ve başlık tipleri arasındaki yapımların teknikleri ayrımları ayrıntılarıyla gösterilmiştir.

Fransa'nın «Provence» denilen taşra bölgesi halkbilim topluluğunun kökeni, gelenekleri, Noel bayramı ve şarkıları, kadın-erkek dans kostümleri, dansların köken ve anlamları tarihsel ve güncel bilgilerle, biçim, resim ve notalara anlatılıp belgelenmiştir.

Kanada'nın Québec bölgesi halkbilim topluluğundan bölgenin Fransız ve İngiliz dansları, oluşumu, adımları, biçimleri öğrenilip harita, şekil ve halk türküleri notalarıyla sergilenmiştir. Québec'te akşam yatma saatine kadar zamanın nasıl geçirildiğine ilişkin halk gelenekleri, masal, öykü ve efsaneler ayrı bir inceleme konusu olmuştur. Kitabın üçte birinin Kanada'ya ayrıldığı söylenebilir. Bunu anlamak pek kolay:

Kanada'da - özellikle Ouébec bölgesinde - büyük bir Fransız azınlığı yaşamaktadır. Zaman zaman bunlar yarı-özerklik bile istemeğe kalkıyorlar.

İspanya'nın Baléares ve Mayorka adaları halkbilim toplulukları; müzik araç-gereçleri (bunlar arasında Tamboril denilen küçük bir tambur da var), kastanyetler, gelenekler (Noel, panayirler), kostümler (kent ve kır giysileri), danslar, müzik vb. üzerine bilgi sunmaktadırlar.

İndonezya'nın 8 çeşit dansı, Java-Bali adalarının müziği, (Gamelan) denilen tipik orkestrası ve öğeleri, müzik dizgesi - şekil ve resimleri ile - gösterilip anlatılmıştır.

İsrail halkının dedelerinin Mezopotamya'dan geldiği, Babil'den müzik gelenekleri getirdiği, harp, tamburin, zil gibi araç-gereçleri Asirya'dan aldığı vb. gibi tarihsel bilgilerle İsrail konusuna girilmektedir. Tüm eski çağ halkları gibi, İbraniler de müzikle dansa kutsal bir köken verirler. Kutsal Kitap, müzikle dua arasında bir ilişki bile bulur. Türkülerle danslar İbranilerin bütün yaşama katılır: şen ve yaslı günlerinde, dinsel törenlerde vb. Çalgılara geince, nefesli çalgılar (trompet, flüt vb.), yaylı ya da telli çalgılar (klorot, nebalim, sistr), vurma çalgılar (tambur ve tamburin, zil, dümbelek) üzerine ayrıntılı bilgiler verildikten sonra danslara ve müziğe geçilmektedir. İspanya ile Doğu Avrupa Yahudilerinin müziği arasında büyük ayrımlar var. Yahudilerin tüm yaşamı, din üzerine kurulmuştur. Mutfak gelenekleri de bundan çıkar. Musa yasasının bununla ilgili üç ilkesi vardır. Kimi bayramlar, özel bir hazırlığı gerektirir. Yemen Yahudilerinin halkbilimi ise özgündür, Arap çevresinin etkisinde kalmış değildir. Yahudi halk oyunları ve türküleri çok çeşitlidir. İsrail devleti gençtir, yenedir (30 yıllık), ama halkbilimi eskidir, yaşlıdır (2.000 yıllık). İncelemenin sonunda kısa bir kaynakça da vardır.

Portekiz'i Oliveira Azemeis kentinden Cidacos halkbilim topluluğu temsil etmiş. Kent üzerine tarihsel ve monografik kısa bir geçiş yapıldıktan sonra, topluluğun kuruluşu, derlediği 22 dans arasında özellikle Tirana dansı ve türküsü (Portekizce özgün sözleri, Fransızcaya çevirisi, notası, kostümleri ile) tanıtılıp öğretilmektedir.

Romanya'yı Transilvanya halkbilim topluluğu temsil ettiğinden, Kuzey, orta, güney diye üçe ayrılan bu bölgenin müziği ile dansları incelenmektedir. Karpat dağlarıyla çevrili olan

bu bölgenin çok varıl ve değişik bir halkbilimi var. Kitapta 5 çeşit dansı tanıtılmıştır. Cluj bölgesinin düğün gelenekleri ayrı bir inceleme konusu olmuş. Codru bölgesinin erkek yelekları, üzerindeki işlemler, motifler - desen ve patronlarla - anlatılmış, aynı şey Lapus bölgesi için de yapılmıştır. Romanya'da müzik eğitimi konusu, Prof. Victor Giuleanu (Bükreş Müzik Akademisinde müzik kuramı ve pedagojisi kürsüsü şefi, müzikoloji müdürü) tarafından incelenmektedir.

Abcsel sıra Türkiye'de, ama biz daha sonra yer alan Yugoslavya üzerine birkaç söz söyledikten sonra, yurdumuza daha çok - aslında kitapta da birkaç inceleme var - yer ayırmak istiyoruz.

Yugoslavya'yı Saray - Bosna'dan bir halkbilim topluluğu temsil ettiği için, ilkin, coğrafi bilgiler verilmekte, turistik bakımdan ülkenin çeşitli karışıklıklar, dil ve din değişiklikleri, biçim ve gelenek ayrılıkları, kostüm ve oyun çeşitlilikleriyle dopdolu olduğu belirtilmektedir. Bosna - Hersek halkının % 40'ı Müslüman, % 37'si Sırp, % 20'si Hırvat, geri kalanı çeşitli halklardan oluşur. Bölge XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla dek Osmanlı Türklerinin egemenliğinde yaşamış, XIX. yüzyılda Avusturya egemenliğine düşmüş, daha sonra Yugoslavya'ya katılmıştır. Bu üçüzlü durum müslüman, katolik, ortodoks halkın yaşamında gözlemlenir. Saray - Bosna'nın sevimliliği, eski Türk mahallelerinde bulunur; pazarlar çevresine yığılmış küçük Türk evleri, çevre dağlarının eteklerine serpilmiş birer mutluluk yuvasıdır. Ulusal dans «kolo», ne müzik, ne de ses isteyen suskunluk dansı «glamok», ev ve mobilyası resim ve desenlerle süslenmiştir.

TÜRKİYE'ye gelince, yurdumuz üzerine birkaç araştırma var. Bunlardan ilki, Türk grubuna eşlik eden Bn. Tülin Kadirbeyoğlu tarafından okunan metindir. Diyarbakır yöresi kadın giysileriyle ilgili bilgiler verdikten sonra Zeybek, Çepik, Halay oyunlarını tanıtır.

Yarışma sırasında sunulan koreografinin giriş ve açıklamaları, desenlerle de süslenmiştir (Diyarbakır kostümü).

«Yunan ve Yugoslav halkbilimlerinde Türk etkileri» gerçekten ilginç bir incelemedir. Bir Fransız genci bu konuyu incelemek istemiş, ama gruplar arasında yaptığı bir soruşturmada iyi bir sonuç alamadığından, İndonezya müziğine yönelmiş! Türk, Yunan ve Yugoslav toplulukları

İlgilenmemişler mi? Tam tersi, ama tartışmalar sırasında görülmüş, ki soruşturma yapılan her topluluk kendi kültürlerinin özgün olduğunu söyleyerek, yabancı etkilere çokça önem vermekten çekinmişler!

Bu durum, özellikle Türk ve Yunan grupları arasında yapılan soruşturmalarda görülmüş, Geçmişte ve bugün Türk-Yunan ilişkilerinin durumu biliniyor. Soruşturmacı Türklerle Yunanlıları karşı karşıya getirmek istemiş. Hem Türkler, hem de Yunanlılar verdikleri yanıtlarda uygarlıklarının daha eski olduğunu, sonuç olarak geleneklerinin sağlamca yerine oturduğunu pratik olarak yabancı etkisinin sıfır olduğunu söylemişler.

Yunanlıların savlarını Türkler böylece tanıladıktan sonra, araştırmacı, bu yıl Dijon'a gelen her üç ülkenin grupları arasındaki karşılaştırma ve yakınlaştırmaları incelemenin kolaylığına sözü getirir. Her üç halkın müzikleri ile çalgı aletleri arasında büyük bir benzerlik vardır. Her üç topluluk da aynı tip bir küçük orkestra kullanıyordu: 2 zurna ile 1 davul. Zurna'ya Yugoslavlar zurla (surna), Yunanlılar surna; davul'a Yunanlılar dauli, Yugoslavlar tapan diyorlar. Bunlar arasında bir benzerlik var.

Bu üç ülkede çalgı aleti yapım teknikleri de aynıdır. Davulla zurna bütün Türkiye'de olduğu gibi, tüm Makedonya'da da (ister Yugoslav, ister Bulgar, ister Yunan Makedonya'sında olsun) kullanılmakta, işitilmektedir. Zurna ile Ney'in desenleri verilmiş, bölümleri açıklanmıştır.

Bn. Claudine Courbis «Türkiye ve Yugoslav halkbilimi» başlıklı daha ilginç bir incelemede bulunmuştur. Türkiye'nin Yugoslavya üzerine etkisini anlayabilmek için, araştırmacı, iki noktayı anımsatmayı gerekli görüyor: - Budun betimsel anımsatma: Yugoslavların kökeni nedir, nereden geliyorlar? - Tarihsel anımsatma: Osmanlı-Türk fethinin kimi olayları ile Sırp direnişinin kimi olguları, Yugoslav halkbilimini doğrudan etkilemiştir.

Türkiye'nin bu etkisi, sonuçta, iki biçimde kendini gösterir: kırlarda muhalefet, kentlerde bütünleşme. Aile, ev yaşamı, kostüm, zanaat, danslar, türküler, şarkılar üzerinde, tek sözcükle halkbilimi ve halk gelenekleri üstünde bu etkiler önemli bir rol oynamıştır. Beş yüzyıl boyunca, bu Güneyli Slavlar bir Osmanlı-Türk egemenliği yaşadılar. Araştırmacının savına göre, Türkler Sırbistan'a ilkin birer fatih olarak değil, tarihin garip bir olayı olarak, Bizans'ın paralı

askerleri gibi girmişlerdir. XVI. yüzyılda bile, Bosna halkının 3/4'ü hâlâ daha «bogomil» mezhebini, Türkiye'ye en iyi askerleri sağlıyordu. Çoğu İslamı kabul etti. Türk fetihleri tam yüzyıl sürdü (1354-1453, İstanbul'un alınışına dek). 1371'de Makedonya fethedildi, 1521'de Kanuni Süleyman Belgrad'ı aldı.

Gerçi Sırbistan artık tarihe karışmıştı, ama dilini, törelerini, inançlarını koruyordu. Sırpların başka bir sürekli düşmanları vardı: Yunanlılar. Sırbistan yavaş yavaş bağımsızlığını yitirdiği, Ohri Rum Başpiskoposluğu, Rum piskoposlarını kendi korumanlığı (vesayeti) altına almağa başladı. O sırada Fatih Sultan Mehmet II, katoliklerle ortodokslar arasındaki yakınlaşmayı önlemek üzere, Sırbistan'da yeni bir kilise yasası çıkardı.

Bu hava içinde, yepyeni bir toplumsal tip ortaya çıktı: **Haydut** ya da çeteci yiğit denilen bu adamlar, halkbiliminde ölümsüzleştirilmiş oldu. XVIII. yüzyılda Yeniçeriler ülkeyi parçalara ayırıp böldü. Sırlara bir devrim düşüncesi geldi. 1804'te soylu 72 Sırpı asıldı. Bunlardan Karageorgi denilen bir sürgün kaçıp kurtuldu, bütün bir köyün Türk halkını, oç almak için, kesip biçti. Üç ay içinde bölgedeki bütün Türkleri «temizledi», «Veliko Hayduk» (Büyük Haydut) adını aldı (8 Şubat 1804). Papazlar bile eşkiyalık yapıyorlardı. Karageorgi, camileri ve Kuran Okuluyla ünlü Uziçe'yi yakıp yıktı, Belgrad'ı Türkiye'den ayırdı, devrim gerçekleşmişti. Bu durum, Napolyon'un bile dikkatini çekti. Türkiye ile Rusya arasında Bükreş antlaşması imzalandı (28 Mayıs 1812). Bununla ilgili bir Türk efsanesi şöyle der: «Tanrı'nın padişaha inananlara bu inayeti üzerine, Boğaz'ın bütün bataryaları 3 gün, 3 gece boyunca gürleyip bayram etti.»

Ancak, Bruşnikalı bir sığırtmaç, Miloş Obrenoviç, işi yeniden ele aldı, bu ayaklanma bağımsız bir Sırp devletinin kuruluşuyla sonuçlandı (1830). Miloş prens oldu. 1867'ye dek Sultanın amblemi Belgrad kalesinde dalgalandı. İşte bu fetih, bu egemenlik Yugoslavya'nın yaşamı üstünde açık-seçik etkiler yaptı.

Türkler yalnızca kentlerde oturuyor, köylerdeyse Sırpılar yaşıyordu. Uziçe'de 1 kiliseye karşılık, 15 cami vardı. Günümüzde Türk azınlığı Sırbistan'ın taşra kasabası Krähina'da, Saray - Bosna'da, Üsküp'te oturur. Bir çok Sırpı, Boşnak ve Makedonyalı müslümandır.

Sırp komşularına hangi gözle bakıyor? Araştırmacı bu soruyu da yanıtladıktan sonra,

Türk kadınlarıyla evlenmelerin hâlâ daha günah sayıldığını söyler. Sırpılar, Boşnaklarla Rumları sevmezler. Köylerde halk zadruga (ortak yaşam) halinde yaşar. Sırpı, her şeyden önce, bir köylüdür.

Türk etkisi, özellikle Makedonya'da Drina ya da Vardar ırmakları yakınındaki Timok vadisinde görülür. Bura halkbilimi tarih, aldatma, öğ almalarla doludur. Türk kalıtımı olumlu kimi şeyler bırakmış: konukseverlik duygusu, yaşlılara saygı, çocuk sevgisi, kardeş sevecenliği vb. Erken evlenilir, kız kaçırma - Türk kalıtımı - olağan bir şeydir. Zanaatlar üzerine Türklerin bıraktığı etki çok büyüktür. Dericilik, halıcılık, kılımcılık vb. bunun başlıca örnekleridir. Türklerden kalma han, hamam vb. gibi yapılar da ünlüdür. Türk katkısı kozmoji, astroloji, kâhinlik, tılsım gibi halkbilimi, halk inançları alanlarında apaçık görülmektedir. Hastalıklara karşı tılsım kullanma, bir Türk göreneğidir; bunun için bir «muska» kullanılır.

Bir keçi çobanı olan Vuk Karaciç sayesinde Sırpılar, konuştukları gibi yazmağa başladılar. Bu dilbilimci yazar, «narodne srpske pesne» (Sırp halk türküleri) denilen sözlü ve şarkılı halk yazımını derleyip yayınladı. Bu türküler içinde «yunaçke pesne» (yiğitlik türküleri) ile «jenske pesne» (kadın türküleri) denilen lirik ev şarkılarını birbirinden ayırmak gerekir. Yiğitlik türkülerine «guzla» (Türkçesi cura) denilen bir violon eşlik eder. Şimdilerde bu çalgının yerini akordeon ya da harmonika almaktadır.

Gençlerle yaşlıları coşturan, türküde anlatılan öyküdür. Osmanlı-Türk egemenliği, halk türkülerinin çoğunun doğuşuna neden oldu. Sırpıların Kosova yenilgisiyle ilgili Marko Kralyeviç türkülerini, her Sırpı bilir. Bu, bir «Doğu Avrupa Rolandı»dır, ama, şaşılacak şey, çokluk Türk saflarında savaşıp ölümlü Savaşçı, yorulmaz, İnsan-üstü gücü olan bir Sırpı tipi durumuna gelmiştir; öfkeli, içkici, haksızlığa uğrayanları kurtarıcıdır. Halk türküleri, Marko'nun Türklerle oynadığı oyunları anlatır. Atı Şarak konuşur, sahibi gibi kupalar dolusu şarap içer, rakipleri uçan ejderhalardır. Haydut türküleri XV. ve XVI. yüzyılların çeteci yiğitlerini sahneye çıkarır. Karageorgi öyküsü de bunlardan biridir.

Kadın türküleri, zadruga'yı övüp kutlayan lirik şarkılardır. Oyun türküleriyse bambaşkadır. «Cura»dan başka, iki telli «kemençe» de kullanılır. Günümüzde Bosna'nın «cura»sına, Makedonya'nın «kemençe»sine karşılık, gitar ile man-

dolin kullanılmaktadır. «Kaval» ile «zurna» da kullanılır. Bunların yerini şimdilerde klarnet almaktadır. Türklerin «tulum» dediği «gayda» Makedonya'nın en eski çalgısıdır. Bir «tokmak» ya da «çubuk» ile vurulan «davul»un adı, Yugoslavya'da «tapan» olmuş, «darbuka» ile «tarabuka» olmuş ki Türkiye'deki kadar Yugoslavya da da kullanılıyor.

Sultanlar dinsel törenlerle inançlara karışmazlar, bunları hoş görürlerdi. Erkekler «rakı» ile sarhoş olup tek tek dans ederlerdi. Paskalya'da «kraliçe»ler geçiti, Türk egemenliğinden kalma bir törendir. Köyün genç kızları evden eve dolaşır dans ederler; en güzeli «kraliçe», bir başkası «kral», üçüncüsü «bayraktar» olur. «Kolo» ya da rond başlar. Bu törenin hıristiyanlıkla hiç bir ilgisi olmadığı şuradan anlaşılır: Papazlar «kraliçe» törenlerini yasakladılar, öylesine, ki dansözleri bastonla kovalamağa başladılar. Kuraklık yıllarında «dodola» denilen yağmur yağdırma dansları da görüldü. 12-15 yaşlarında kızlar evleri dolaşır, dans edip türkü söyleyerek yağmur duasına çıkıyorlardı. Bu kez başlarında bir de papaz bulunuyordu. Vuk Karaciç çağında «dodola» çırpıplak dans eden bir çingene karısı idi, sonradan bu da yasaklandı.

Sırpılarla Boşnakların «kolo» dansı, Makedonya'da «oro», Romanya'da «ora», Doğu Avrupa Yahudileri arasında «ora», bugünkü İsrail'de «hora», bizde «horon», Bulgarlarda «choro» olmuştur. Kadın-erkek oynanan kapalı bir rondo. Dans edilirken türkü söylenir, araya alaylı atasözleri de eklenir. Yugoslavya'da folklor danslarının ruhu budur. Türk egemenliği bir dans folkloru yaratmıştır. En eski, en gerçek, en anlamlı danslar, Sırbistan'ın kalbi sayılan Şumadiya'dan çıkmıştır.

Belgrad paşasına karşı ilk ayaklanma da 1804'te bu ormanlardan çıktı.

Türk egemenliği çağında kentlerde halk Türk kostümler modasını izlerdi. Şimdi bunların en iyi örnekleri, Belgrad'da Betimsel Budunbilim Müzesinde sakılanmaktadır. Erkek kostümünün en çok önem verilen ögesi «yelek»tir. Başlık, saç düzeni tümüyle Türklerden alınmıştır. Kırmızı çuhadan «fes»in çevresine Bosna da beyaz bir «sarık» sarılır. Mavi çuhadan «yelek» en çok işlenir, simli ya da yaldızlı iplikle kenarı çekilir, ince kaytanlar ve düğmelerle süslenir. Kadın giysileri, ailenin varisliğinin simgesidir, çok büyük bir özenle hazırlanır.

Kışın «yelek»in yerini «mıtan» alır. Kuşak,

«pafta»larla işlenmiş, iri, gümüş kopçalarla kaplanır; Makedonya'da bayramlarda hâlâ daha kullanılan bu kuşak âdeti, bir Türk zanaat kalıtıdır. Bayramlarda, düğünlerde kadın başlıklarının Türk peraları (Türk altınları) ile süslenmesi de Türk egemenliği çağından kalma bir Türk göreneğidir.

«Glamoik» dansı Türk egemenliğinden kalma, kentlerde o zamanlar yasaklanmıştı. Glamok dağında toplanan Saray - Bosna'lı gençler, yalnızca kendi ayak sesleriyle dans ederek gıya Türklere «muhaletet» ederlerdi! Kostüm öğeleri Türklerden ödünç alınmıştır, ama renkleri Matiya'nın bayrak renklerinin aynıydı: mavi, beyaz, kırmızı.

Öteki dansların tümü doğrudan doğruya Türkiye'den alınmıştır, Türk etkilerini taşır. «Sota» Sırbistan'da ve Makedonya'da hâlâ oynanır. Darbuka eşlik eder, davul ritmiyle dans edilir. Bu savaşçı ritmlerine günümüzde Arnavutluk'ta hâlâ rastlanır.

«Şano Duşo» adlı bir dans süitinin konusu tümüyle Türklerden alınmıştır. Yazımız uzadığın dan, konusunu anlatmayacağız. Karageorgi zamanında başlık parası o denli yükselmişti, ki bir «düka» altından fazlası istenemeyeceğine ilişkin yasa çıkmıştı. Daha çok Çingenelerin oynadığı «köçek» dansını Makedonyalı Türkler de oynar.

Yugoslav folklor oyuncularının kostümleri, Türk kent giysileridir. Türk kostümünün karakteristiği, parçaların üstüste konulmasından oluşur. Türkler gibi, Sırpılar da iki pistolet, bir hançerle bir enfiye kutusu kullanırlardı. Bir eve girerken Türk, ayakkaplarını çıkarır, merdiven dibine koyar, halı ve kilimle örtülü odaya ayak basar. Bu töre Yugoslavya'da hâlâ yürürlüktedir. Başta kırmızı çuhadan bir fes ya da beyaz sarıkla sarılı bir ak takke vardır; sarık rengi imamın isteğine göre mavi, kırmızı, yeşil de olabilir.

Türk kadınları, 12 yaşından başlayarak başlarına bir «çember» örterler, gözlerinden başka yerleri görünmez. Mücevher ve ziynet merakı gibi, bedensel zarafet, kozmetik ve parfüm sevgileri de ünlüdür. «Rastık»la kaşlarını ve saçlarını boyarlar vb.

1867 yılına dek Belgrad'da yalnız müslüman kadınları değil, hristiyan kadınları da «peçe» ile gezerler, sokaklarda pek görünmezlerdi. Bu yüzden, Belgrad sokaklarına «kadınsız sokaklar» denilirdi.

Belgrad'lı Sırpılar, Vrane danslarında gö-

rülen giysileri Türklerden almışlardır. Günümüz Müslüman kadınları hâlâ bu giysileri giyer. «Linco» denilen geleneksel bir Türk dansı, Dubrovnik'li müslümanlarca bugün de oynanır. Dubrovnik folklor balesi de zaten «Linco» adını taşımaktadır.

Osmanlı-Türk egemenliği tam 5 yüzyıl sürdüğünden, bu durum, Yugoslav kültürünü güçlüce etkilemiştir. Sonuç olarak, halkbilimi de bundan etkilenmiştir. Töreler, törenler, inançlar, danslar, türküler, atasözleri, masal ve efsaneler, fıkralar vb. hep Türk etkileriyle doğmuş, gelişmiş, yayılmıştır. Bunlarda «Sırp devrimi»nin de etkisi olmuştur. Kimi tarihçiler «1789 Batı için neyse, Sırp devrimi de Doğu için odur» demeye kadar işi varırmışlardır.

Fransız kadın araştırmacının bu incelemeyi hazırlarken yararlandığı kaynaklar pek azdır: «La Vie quotidiennne en Serbie» (Sırbistan'da günlük yaşam, Georges Castellan); «Les Rapports culturels franco-yougoslaves» (Fransız-Yugoslav kültür ilişkileri, Çedomir Çolakoviç); «Drina köprüsü» (Nobel ödülü sahibi Ivo Andriç'in romanı) ve kişisel belgeler.

**

Dijon Uluslararası Bağbozumu Şenliklerinde Türkiye'yi çeşitli bölgelerimizden giden üç topluluk temsil etmiştir. Zeybek grubu erkek dansları, Diyarbakır ile Bitlis grupları da kadın dansları göstermişlerdir. Ayrıca, Kars'lı iki dansçı sahneye çıkmıştır.

İşte, kitabın son incelemesi bu toplulukların kostümlerine ayrılmıştır. Kazak tipi Kars kostümünde sınır boyundaki Rus etkisi görülüyor. Zeybek, Diyarbakır ve Bitlis kostümleri de ayrıntılarıyla tanımlanmış, ayrıca desenlerle belirtilmiştir. Fesin öğeleri ayrı ayrı gösterilmiş, bir de Türkiye'nin böge oyunları haritası kaba taslak çizilmiştir.

Kuşak, fes, namaz bezi, dal fes (köfik), puşi vb. gibi Türkçe sözcüklerin anlamı Fransızcaya çevrilmiştir.

**

Bu kitap, baştafta da belirtildiği gibi, 5-16 Eylül 1977 tarihleri arasında Dijon'da açılan «Uluslararası Halkbilim Araştırma Stajı»na katılan stajyerlerin ortak yapıtıdır. «Halk gelenekleri»nin özellikle «Halkbilim» (Folklor) konusunu işler. Staj, Fransız Gençlik ve Spor Bakanlığınca desteklenmekte, yönetilmektedir. Bu belgede gerçekleştirilen çalışmalar, halkbilim topluluk-

Ayın Olayları :

IV. GÜNEYDOĞU AVRUPA İNCELEMELERİ KONGRESİ

Yazan : Nail TAN

13-18 Ağustos 1979 tarihleri arasında An kara Türk Tarih Kurumu ve DTCF salonlarında önemli bir kongre toplandı. Kongre'yi, UNESCO'ya bağlı «Güneydoğu Avrupa İncelemeleri Uluslararası Derneği (AIESEE)» adına Türk Tarih Kurumu düzenlemişti. Cumhurbaşkanımız Sayın Fahri Korutürk de Kongre'yi himayelerine almışlardı.

AIESEE, 1963 yılında Bükreş'te UNESCO Millî Komisyonu'nun çabalarıyla kurulmuştur. Amacı, Güneydoğu Avrupa ülkeleri (Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan) ve komşu ülkelerle ilgili bölgesel nitelikte sosyal, ekonomik ve kültürel araştırmalar yapmak ve bunları yayımlamaktır. Türkiye, 1963 yılında Dernek'e üye olmuş, Prof. Halil İnalçık da 1970-1974 yılları arasında başkanlık görevinde bulunmuştur. Dernek, «Balkanoloji Kongresi» adıyla tanınmış kongrelerini 1966 yılında Sofya'da, 1971 yılında Atina'da ve 1974 yılında Bükreş'te yapmıştır. IV. kongre de böylece Türkiye'de yapılmış oluyor. V. kongrenin ise dört yıl sonra Yugoslavya'da yapılması kararlaştırılmıştır

AIESEE'nin IV. kongresine katılmak için başvuran bilim adamı ve uzmanların sayısı Türk Tarih Kurumu'ndan aldığımız bilgiye göre şöyledir:

Ülkenin Adı	Başvuran Bilim Adamı	Ankara'ya gelen Bilim Adamı
Türkiye	102	48
U.S.A.	58	31
Sovyetler Birliği	41	11
Federal Almanya	88	25
Demokratik Almanya	7	2
İtalya	9	2

ları arasında stajyerlerce yapılan araştırmalar, soruşturmalar ve incelemelerin sonuçlarıdır. Bu önemli belge, 1977 Dijon Festivaline katılan ülkelerin belli bir bölgesinin halk gelenekleri, halk dansları ile ilgili çeşitli görünümlerine epey ciddi bir yaklaşım olarak görülebilir.

Kitapta yer alan, özellikle Balkan halkbilimlerinde Türk etkileriyle ilgili araştırmalar ya aynıyla dilimize çevrilmeli ya da bir Türk tarafından - bu araştırmalardan da yararlanılarak - daha iyileri hazırlanmalıdır. Balkanlıların çok duyarlı oldukları bu konuların işlenmesinde Türk araştırmacıların dikkatli olmalarını öğütlemekteyiz.

Romanya	79	19
Kanada	6	4
İngiltere	12	11
Yugoslavya	123	66
Bulgaristan	109	80
Yunanistan	104	14
Arnavutluk	12	10
İsviçre	1	1
Lübnan	2	1
İsrail	1	1
Macaristan	13	2
Norveç	4	2
Fransa	28	11
Çekoslovakya	28	4
Danimarka	3	0
Polonya	2	0

Listeye göre toplam 846 bilim adamı, uzman kongreye katılacağını bildirmiş, 351'i Ankara'ya gelerek bildirisini, raporunu sunmuş ya da yuvarlak masa toplantılarına katılmıştır.

Kongre'de bildiriler Tarih (Tarin Öncesi, Eski Çağlar, Ortaçağ, Yeniçağ), Dilbilim, Edebiyat, Folklor, Etnografya, Sanat seksiyonlarında sunuldu. Ayrıca, yuvarlak masa toplantıları düzenlenmişti. Bu toplantılardan biri Atatürk konusuna ayrılmıştı. Türk Tarih Kurumu, DTCF ve Kongre'ye katılan ülkelerin Balkanolojiyle ilgili kitap sergileri büyük ilgi gördü. Bulgarlar, isteyen bilim adamlarına kitap dağıttılar. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı da turistik yerlerimize gezi düzenleyerek Kongre'ye katkıda bulundu.

Folklor seksiyonundaki konuşmaların programı:

16 Ağustos 1979 Başkan: Prof. Dr. Pertev Naili Boratav.

Albert Lord (U.S.A.): Sözlü Edebiyat türlerinin gelişimi ve karşılıklı ilişkileri.

Djenana Buturoviç (Yugoslavya): Müslümanların epik halk şiirleri. Yugoslav halklarının tarihsel gelişim içinde epik halk şiirlerinin biçim ve türleri.

Viera Gasparikova (Çekoslovakya): Slovak halk şiirinin Balkan uluslarıyla ilişkisi.

İsmail Kadare (Arnavutluk): Günümüz Arnavutluk folklorunda gelenekler ve yenilikler.

Tvurtko Cubel'c (Yugoslavya): Balkanoloji araştırmalarına folklorun katkısı.

Bohuslav Benes (Çekoslovakya): Halk şarkıları ile amatör halk şarkıları arasındaki üslup sorunları.

ARAŞTIRMALARI

Titos Jochalas (Yunanistan): İtalyan, Arnavutluk ve çağdaş Yunanistan halk şiirinde ortak motifler.

Gültekin Oransay (Türkiye): Maniler ile Türk halk türküleri arasındaki ilişkiler.

Miodrag Stojanovic (Yugoslavya): Sırp halk şiiri üzerinde ilk Yunan incelemesi.

Şefket Plana (Yugoslavya): Balkan uluslarının halk şiirinde 1389 Kosova Savaşı.

Tsvetanka Organdjieva (Yugoslavya): Yugoslav halklarının sözlü edebiyat türlerinin gelişimi ve karşılıklı ilişkiler.

Halit Trnavci (Yugoslavya): Balkan uluslarının sözlü edebiyatlarında ortak motifler.

Mihailo Dimoski (Yugoslavya): Makedonyadaki Yürüklerin halk oyunları ve oyun gelenekleri.

Dagmar Burkhart (Federal Almanya): Güneydoğu Avrupa ülkelerinin destan ve dini şiirlerindeki gündelik hayatla ilgili motifler.

David E. Bynum (U.S.A.): Efsaneler ve epik şiir.

17 Ağustos 1979 Başkan: Sebahat Mahmut (Yugoslavya)

Pertev Naili Boratav (Türkiye): Nasreddin Hoca'nın benzerleri.

Demetrios Loukatos (Yunanistan): Yunan yazılı-sözlü edebiyat geleneğinde Nasreddin Hoca'nın yeri.

Romulus Vulcaneseu (Romanya): Romanya'da Nasreddin Hoca tıkrakları zenginliği.

D. Bogdanovic (Fransa): Yugoslav halklarında Nasreddin Hoca benzeri şaka ve hikâyeler.

Şefket Plana (Yugoslavya): Arnavut ve Yugoslav uluslarında Nasreddin Hoca.

Necip P. Alpan (Türkiye): Nasreddin Hoca'nın evrensel kişiliği.

Sebahat Mahmut (Yugoslavya): Türk, Sırp ve Hırvat halk hikâyelerinde Nasreddin Hoca.

Anton Çetta (Yugoslavya): Sırp, Hırvat ve Arnavut halk hikâyelerinde Nasreddin Hoca.

Nimetullah Hafız (Yugoslavya): Yugoslav halk edebiyatında Nasreddin Hoca'yla ilgili araştırmalar.

İbrahim Tatarlı (Bulgaristan): Bulgaristan'da Nasreddin Hoca araştırmaları.

Hadiye Tuncer (Türkiye): Yabancı bitkilerden ilaç yapımıyla ilgili 350-400 yıllık bir yazmanın tanıtımı.

Arslan Terzioğlu (Türkiye): Diş hekimliğiyle ilgili eski bir yazmanın tanıtımı.

Görüldüğü gibi ikinci gündeki bildirilerin

pek çoğu Nasreddin Hoca'yla ilgiliydi.

Bu kısa açıklamalardan sonra Kongre'yle ilgili birkaç noktaya değinmek istiyoruz. Kendileriyle çeşitli uluslararası kongre ve seminerlerde tanışıp dost olduğumuz Balkan uluslarının bilim adamları Türkiye'den Kongre'ye katılanların sayısını görünce şaşırıp kaldılar. Ülkemizin tanınmış bilim adamı ve uzmanlarının pek çoğu Kongre'ye ya hiç çağrılmamış, ya da birkaç hafta önce dinleyici olarak çağrılmıştır. 102 kişilik Türkiye listesinin önemli bir bölümünü TTK üyeleri, muhabir üyeler ve personeli oluşturuyordu. Kongre'ye 48 kişi gelmişti. Listede adları bulunan folkloristlerimizden Prof. Dr. S. Veyis Örneş, Doç. Dr. Metin And, Dr. Hamit Zübeyir Koşay mazeretleri nedeniyle Kongre'ye katılmamışlardı. Folklor seksiyonunda olduğu gibi diğer seksiyonlarda da Türk bilim dünyası gereği gibi temsil edilmemiştir. Oysa, sunulan bildirilerin pek çoğu Türk kültürüyle ilgiliydi.

Kongre bildiri özetleri kitabı ancak son iki güne yetiştirilebildi. Böylece işe yaramadı. Diğer yandan, demirperde gerisinden sınırlı düzeyde ülkemize gelebilen bilim adamlarına, öğle yemeklerini 100 TL karşılığında DTCF yemekhanesinde yiyebileceklerinin bildirilmesini hoş karşılamadık. Türk konukseverliği 5 gün, 5 öğle yemeği yedirebilmeliydi. Kongre'ye katılmak için 50 dolar kayıt ücreti alınmışken bu ikram esirgenmemeliydi.

Kongre'nin resmi dillerinden biri de Türkçe'di. Türk bilim adamlarının pek çoğu yabancı dillerde bildiri sunarken, İbrahim Tatarlı (Bulgaristan), Şefket Plana ve Sebahat Mahmut (Yugoslavya) bildirilerini Türkçe sunarak güzel bir jestte bulundular.

17.8.1979 günü Nasreddin Hoca konulu bildiriler tartışılırken ODTÜ Öğretim Üyesi Y. Prof. Dr. Seyfi Karabaş'ın «Nasreddin Hoca'nın yaşadığı henüz kanıtlanmamıştır» sözü karşısın da, toplantı sonrası yanına gelen Yugoslav folkloristlerden Prof. Dr. Şefket Plana ve Sebahat Mahmut «Ortada bu kadar yayın ve yüz yıllardan beri korunan bir türbe varken Nasreddin Hoca'nın yaşadığından şüphe eden meslektaş bizi şaşırttı. Nasreddin Hoca'yı da mı başka uluslara vereceksiniz?» diyerek düşüncelerini belirttiler.

Belirttiğimiz düzenleme aksaklıklarına ve Ankara'nın aşırı sıcaklığına rağmen ilgiyle izlenen Kongre'nin bildirilerinin bastırılması Balkanolojiye önemli katkıda bulunacaktır.

YILAN KAYASI - MUNZUR DAĞI

Derleyen : Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU

Anadolu efsanelerinde taş kesilme hâdisesine sık sık rastlanır. Efsanelerde kötüler umumiyetle taş kesilerek cezalandırılırlar. Bazen de iyiler, kötülerin şerrinden kurtulmak için kuş veya aş olmayı dilerler. Ağızlarından çıkan ilk söze göre de ya kuş veya taş olurlar.

Bu tür efsanelerin bir bölümünde insanlara musallat olan tabiatüstü mahluklar veya yılan gibi tehlikeli hayvanlar taş kesilirler. Hatta çoğu için çevremizde taşlar delil olarak gösterilir. Bu taşlarda biz belli belirsiz bir yılan veya bir ejderha şeklini bulabiliriz. Çukurova'da anlatılan böyle bir efsane vardır. Bu çok yaygın olan efsanenin muhtelif varyantları kitaplara geçmiş veya hâlâ halk arasında anlatılıp durmaktadır.

Bir ananın birkaç tane hayırsız oğlu varmış. Bunlar analarının sözünü dinlemez, karşı koyarlarmış. Zamanla büyümelerine rağmen yine analarını üzer, onun sözlerini dinlemezlermiş. Ne tatlı dilde anırlarmış, ne de güler yüzdün. Bunların bu tür hareketleri ananın canına tak etmiş. Dayanamamış; ağzından şu sözler dökülüp vermiş:

«Taş kesilesiniz yılanlar kovalayasıcılar...»
Zaman geçmiş, çocuklar daha da büyümüşler. Bir gün hep birlikte giderlerken kendilerini büyük bir yılanın kovaladığını farketmişler. Çok korkmuşlar. Allah'a yalvarmışlar:

«Ya bu yılanı veya bizi ya taş et veya kuş et.»

Çocuklar taş olmuşlar, yılan da... Ancak kuş olsalarmış daha büyük olan yılan bunları yakalayacakmış.

Gülek Boğazı'nda, yüksek bir kaya üzerinde orada yapışmış gibi duran bir kaya parçası vardır. Bu kayanın efsanede adı geçen yılanı ait kaya olduğu söylenir.

(Mahmut Dündar, Pozantı/Adana, 1955, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencisi (Şimdi Edebiyat öğretmeni), çocukluğunda dinlemiş, 19.6.1978'de Erzurum'da anlatmıştır.)

**

MUNZUR DAĞI — MUNZUR KÖYÜ

Munzurlar üzerinde çok efsane söylenmiştir. Anadolu'da çok yaygın olan sadık hizmetkâr motifile işlenmiş bu efsanenin pek çok neşri

vardır. Hemen hepsi aynı şekilde işlenmiştir. Aralarındaki küçük farklar da ağanın sevdiği yemeğin cinsi ile ilgilidir. Munzur efsanesinin benzerleri Gaziantep çevresinde Memik Dede, Erzurum çevresinde Hacı Kağızman, Yozgat çevresinde Şehzade Ahmet Efendi, Konya çevresinde Yuanidıs, Orta Anadolu'da Hacı İbrahim Devletli'ye bağlı olarak anlatılır. Ayrıca, Hacı Bayram Veli ile Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olarak anlatıldığı bölgelerimiz de vardır.

Aşağıda anlatacağımız efsane Munzur adı ile ilgili olmakla beraber bütün bu benzer efsanelerden farklıdır. Bir efsanenin ne kadar çok değişik şekli olursa o kadar çok değer taşır. Munzur efsanesi de böyledir.

Zamanın birinde Munzur Bey ile karısı hacca gitmek üzere yola çıkarlar. Bir müddet gittikten sonra Munzur'un eteğinde, bugün Erzincan'a 20 km. mesafede bulunan bir köyde konaklarlar. Hayvanların da dinlenmesi için köyde bir kaç gün misafir kalırlar.

Bir gün Munzur ev sahibinden içmek için ister. Ancak suyun getirilmesi birkaç saati bulmuş. Sebebini sorunca suyun kaynağının çok uzakta olduğunu söylerler. Yörede başka su da olmadığı için oradan getirmek zorundadırlar. Bunun üzerine Munzur, suyun köye getirilip getirilemeyeceğini sorar. Bu işin çok emek ve para istediğini söylerler. Hacı adayımız köylülerle beraber suyun çıktığı yere kadar gider, kaynağı yerinde görür.

Munzur Bey içme suyunun bu kadar zor şartlarla getirilmesini görünce hacca gitmekten vaz geçer ve o köye su getirmeye karar verir. Bütün yol parasını buraya harcadığı gibi kendisi de köylülerle birlikte çalışır.

Bu köyün adı bugün Munzur Köyüdür. Suyun aktığı dağlara da Munzur Dağları denilmektedir.

(Aydın Özel, Erzincan, 1956, çocukluğunda dedesinden dinlemiş. Bu efsaneyi, şimdi Erzincan Ticaret Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olan öğrencim Ruhi Kara (Erzincan, 1954) 25 Şubat 1976 tarihinde aynı Üniversitede okuyan arkadaşından dinleyerek derlemiştir.)

YÖRÜK GÖÇÜ

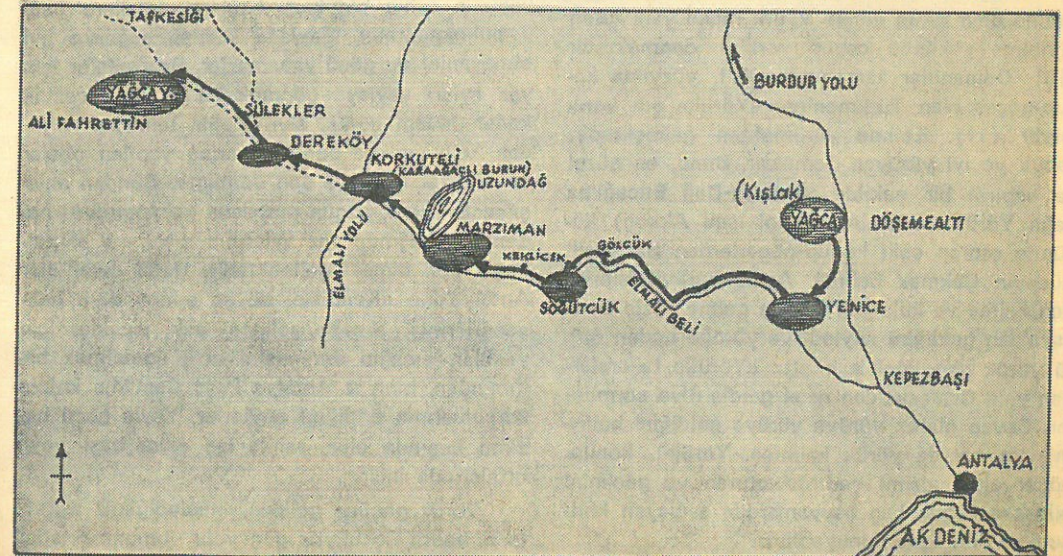
— I —

Yazan : Naci EREN

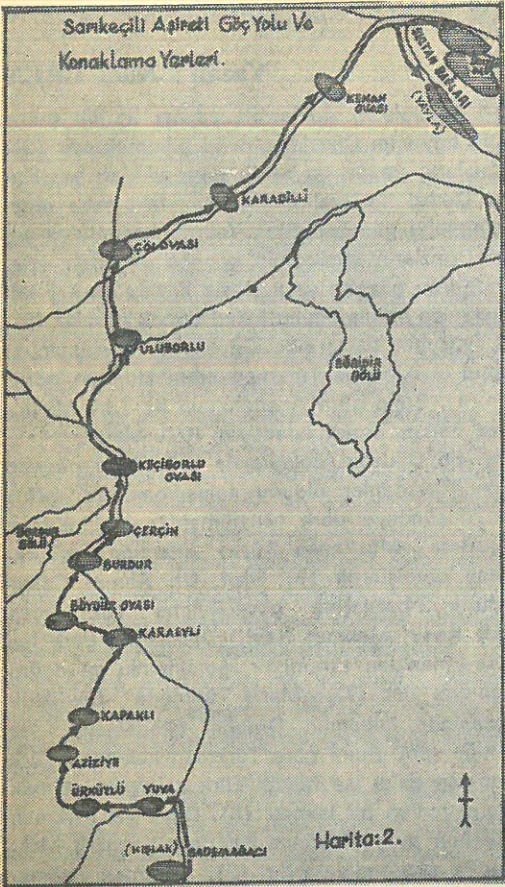
Öz Türkçe olan «Göç» kelimesi (1), en basit tanımı ile canlıların bir yerden başka bir yere taşınmasını ifade eder.

Göçün, tarihte çok örnekleri görüldüğü üzere amacı, ya yerleşime bağlı veya yerleşime bağlı olmaksızın sürekli olabilir. Araştırmamız, yüzyıllardır süregelmekte olan bir olay ile ilgili olup, Antalya'da konup-göçer ve yakın yıllarda yerleşik hayata geçmiş aşiretler üzerinde yapılmıştır. Amacımız, özelliği hattâ tamamı gittikçe kaybolan bir yaşantıyı bütün ayrıntıları ile tesbit edebilmektir. Ancak, zaman isteyen bu araştırmanın, imkânlar ölçüsünde bir kısmı tamamlanabilmiştir. Araştırma yapılan aşiretler Sarıkeçili, Honamlı, Yeniosmanlı, Karakoyunlu, Karatekeli, Karahacılı, Töngüslü, Hacimehmetli ve Eskiörükler'dir. Honamlı, Karakoyunlu ve Sarıkeçili aşiretlerinin geleneği bozmayan birer kolları bizzat göç halinde iken incelenmiştir. Aşiretlerde göç hususunda hazırlıklar, sahilden yaylaya ve yayladan sahile hareket tarihleri, konaklamalar, kısaca gelenekler birbirine benzetilmektedir. Bunun nedeni Türklerin Anadolu'ya göçetmeden önce buldukları Türk ellerindeki yaşantıları ve bu yaşantılarını Anadolu'ya geldikten sonra da devam ettirmeleridir. Diğer bir neden ise Anadolu'da buldukları yörenin iklim şartlarıdır.

Anadolu'ya, Malazgirt savaşı ile ilk gelen Türk boyunun Oğuzlar olduğu bilinmektedir (2). Oğuzların yoğun bir şekilde yaşadıkları yer Hazar Denizi ile Aral Gölü arasındaki saha olup, çoğunluğu göçebe idiler. Yalnız, Anadolu'ya gelen Oğuzların tamamının göçebe olmadığı, içlerinde yarı göçebe ve yerleşik hayata alışkın kitlelerin de bulunduğunu kabul etmek gerekir (3). XI. yüzyılın başlarında Oğuzların Müslümanlığı kabul ettikleri ve Türkmen adını aldıkları görülmür (4). Buna göre Anadolu'nun ilk Türk-Müslüman halkını teşkil edenlerin 1071 Malazgirt savaşı ile Oğuzlar, dolayısıyla çoğunluğu göçebe olan Türkmenler olduğu anlaşılmaktadır (5). Bir düşünceye göre Müslümanlar, Müslüman Oğuzlara «Müslüman Türk» anlamına «Türkmen» demişlerdir (6). Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu «... bazılarının göre kelime Türk+İman (İbn Kesir, Mehmet Neşri), bazılarına göre ise Türk+man'dan türemiştir, sonuncusu en doğru olanıdır» der (7). «Man» Türkçede büyüklük ifadesinde kullanılır. Örneğin «kocaman» da olduğu gibi. Buna göre Türkmen kelimesi, Türk man'dan geldi ise büyük Türk anlamına gelmek üzere verilen bir isimdir (8). Oğuz ve Türkmen adlarının aynı olduğuna ilk defa Kaşgarlı Mahmut'da rastlanılmaktadır (9). Türkmen kelimesinin ise Türk men'den geldiği yine Divanü Lü-

Harita:1. Yeni Osmanlı Aşireti Göç Yolu Ve Konaklama Yerleri.

gat-It-Türk'de belirtilmekte ve «Sen kimsin» anlamına olan «Kim sen»e «Türk men» yani «Ben Türküm» şeklinde cevap verilir denmektedir (10). Osmanlılar zamanında, XVI. yüzyılda konup-göçer olan Türkmenlere «Yörük» adı verilmiştir (11). Kelime yürümekten gelmektedir, çabuk ve iyi yürüyen demektir. Bunu, en güzel ve espirili bir şekilde, Antalya-Dağ Bucağı'na bağlı Yörük Bedemlesi (Yeni ismi Akkoç) köyünde oturan eski konup-göçerlerden Sarıkeçili Hüseyin Çakmak belirtti. Asıllarının, dedelerinden kalma ve kulaktan kulağa gelme sözle Ortaasya'dan geldiğini söyledi ve yürüğe neden ötürü yörük dendiğini izah etti: «Yörüğe ta oralar-dan yani Ortaasya'dan nasıl geldin diye sormuş-lar. Cevap olarak yürüye yürüye geldiğini belirtmiş ve adı da yörük kalmış». Yörüğü, konup-göçer olup, daimi çadırda oturan ve geçimini bilhassa küçük baş hayvanlardan sağlayan kim-sedir şeklinde tanımlıyabiliriz.

Antalya vilâyetinde Selçuklular XIII. yüzyılın başlarında yerleşmişlerdir (12). Bu duruma

göre Antalya'da yörük aşiretlerinin göçünün, günümüzde de devam ettiğine göre yedi yüzyıl bir geçmişi bulunmaktadır. «Antalya Vilâyeti Tarihi» adlı eserin yazarı Süleyman Fikri Erten'in belirttiğine göre bu göçerlik sadece aşiretlerde değil, Seferberliğe kadar şehirlerde oturanlarda da görülürmüş. Süleyman Fikri Erten bu hususu şu şekilde belirtmektedir:

«... Filhakika yakın zamana gelinceye kadar o eski ananelerden bir kısmını Antalya Vilâyeti sakinleri de muhafaza etmiştir. Bu adetlerden birisi sıcak aylarda sahilten yaylaya göçmektir.

982 H. yılında yapılmış olan Murat Paşa Vakfnamesinde deniliyor ki: Antalya ahalisinin yaylaya çıktıklarında sair erbabı cihadın ücretleri ödenmiyecektir. Bundan anlaşılıyor ki Antalya ahali, hattâ camilerde vazifeli olanlar bile yaylaya göçerlermiş. Merkezde ticaret terakki ettikçe bu göç meselesi de sekteye uğramağa başlamış ve gündün güne azalmıştır. Bu hal, Seferberliğe kadar görülmüştür. Ticaretin genişlemesi, deve ve hayvan tedarikinin güçlüğü ve en nihayet maişet buhranları bu millî ananeyi herkese unutturmuştur» (13). Yine Süleyman Fikri Bey Charles Texier'e dayanarak bu göçün, yörük göçü gibi süslü develerle yapıldığını naklede (14).

Antalya sakinlerinin yüzyıllardır yayla olarak seçtikleri yer Korkuteli'dir. Burdur yöresi de göçülen yerler arasındadır. Şehir göçü, ailelerin yaylada sahip oldukları bağlara, arazilere bağlı bulunmaktadır. Yaylada arazisi, bağı ve evi olmayanlar bu göçü yapamazlar. Bazı aileler için yaz ayları yaylaya göçmek 20.25 yıl öncesine kadar devam etmiş, sıvrısınağın tamamen ortadan kalkması ve deniz kenarına yapılan obalar en nihayet bu göçe son vermiştir. Bundan anlaşılacağı üzere, göçün meydana gelmesindeki nedenlerin başında yaz aylarının sıcak ve sıvrısınağın çok olması gelmektedir. Hattâ civar iller Antalya'dan «Kendisini döven şehir» diye bahsedermiş. Sıcağa gelince, eski sıcaklar için yaşlılar, sıcağın derecesini belli edebilmek bakımından, bir yaz Antalya Paşa Camii'nin kubbe kurşunlarının eridiğini söylerler. Yayla göçü hazine başında olur, sahile ise ekim başı veya ortalarında inilir.

Yörük göçüne gelince, incelediğimiz aşiretlerin belirli üç büyük göç yolu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Serik'ten itibaren Kesikbeli, Gembos ve Eynif ovaları vasıtasıyla Anamas

ulaşan yol, ikincisi Burdur, Keçiborlu, Uluborlu ve Şuhut üzerinden Akşehir'in Sultandağı'na ulaşan, üçüncüsü ise Antalya'yı Korkuteli'ne bağlayan yoldur. Yaylalar sırasıyla Anamas, Sultandağı ve Korkuteli'nin Yağca, Söbüce, Kızılcadağ ve Taşkesiği yaylarıdır.

Yörük göçü ile ilgili ilk araştırma Antalya-Yeniköy Bucağı'na bağlı Yağca köyünden sekisenini aşkın Kerim Havutcu ve orta yaşlarda İb. rahim Çavdar ile yapılmıştır. Göç hususunda araştırma yapılan aşiretlerin hemen tümü maddi kültür bakımından da incelenmiştir. Yağca köyü dört aşireti bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar Yeniosmanlı, Karatekeli, Karahacılı ve Töngüşlü aşiretleridir. Kerim Havutcu Yeniosmanlı aşireti Kovalcılar sülâlesindedir. Yeniosmanlı aşiretinin Yağca köyünde oturan kolu yüzyıllardır Korkuteli'nin Yağca yaylasına göçerlermiş. Yağca yaylası Korkuteli'nde Sülekler'in üst tarafıdır. Daha etraflı bir tanım ile bir tarafı Taşkesiği, bir tarafı Sülekler ve bir yanı Alfaradınlı (Ali Fahrettin) olmak üzere bu üç köyün ortasında kalan düzlük Yağca yaylasıdır. Yalnız Yeniosmanlı aşiretinin yaylaları oldukça fazlacadır. Bunlar arasında Yağca yaylasının aşağı bölümünde bulunan Çataloluk (sonraları aşiret burada tarla ve arazi edinmiştir), Söbüce, Çomaklı,

Taşkesiği ve Burdur'un Kemer Bucağı sayılabilir.

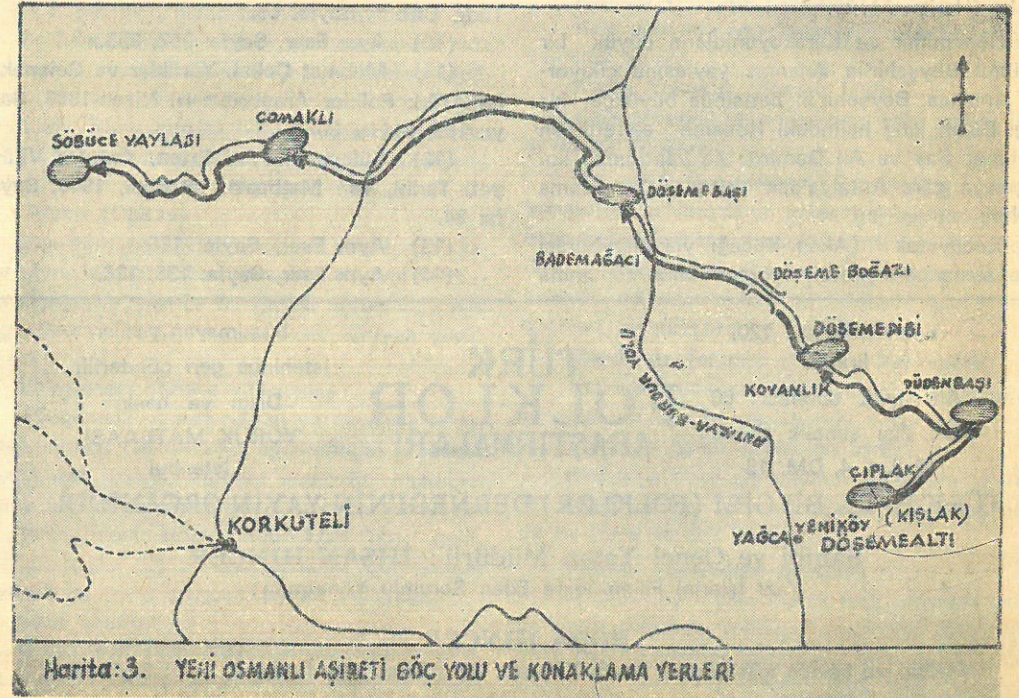
Göç belirli iki yer arasında yapılır. Bu yerler asla değişmez. İki yer arasındaki mesafe oldukça uzundur. Bu bakımdan bu yerler arasında yine değişmeyen konaklama yerleri vardır.

Yağca köyü yöresinde kışlayan Yeniosmanlı aşiretinin, yaylaya göçerken, Yağca düzlüğünden itibaren konaklama yerleri:

Yeniçe (şimdi kenarından Antalya-Korkuteli yolu geçmektedir, artık Temessos kentinin eteğindedir), Söğütçük, Marzıman (Uzun Dağ'ın dibini), Korkuteli (Karağaçlı Burun), Dereköy (Kuruköprü), Yağca yaylası. Takip edilen yol şimdiki Antalya-Korkuteli yoludur. Yaylaya altı veya yedi günde çıkılır (Harita: 1).

Sarıkeçililerin kışlakları Antalya-Dağ Bucağı'na bağlı Bademağacı köyü civarındadır. Yaylaları Akşehir'in Saklı Bucağı (Şimdiki Sultandağı kazası) dır. Sarıkeçililerin yaylaları arasında Akşehir'in üstünde Bermende, Engil Köyü, Çimen-dere civarı, Ilgın'ın Çakırkaya mevkisi, yine Ilgın'ın İbrahim Deresi dolayları sayılabilir. Bademağacı Köyü civarından itibaren konaklama yerleri:

Yuva Köyü (Antalya-Burdur yolunda, Kızılkaya'dan sapan yol izlenirse onuncu Km. de Yu-

Harita:3. YENİ OSMANLI AŞİRETİ GÖÇ YOLU VE KONAKLAMA YERLERİ

va köyü ve düzlüğü görülür), Ürkütlü (Yörükler Üskütlü derler), Azı (Azıziye köyü), Kapaıklı köyü, Karaevli çiftliği, Böydüz yaylası, Örtülübaşı (Burdur), Çerçin (Arap Pınarı) Keçiborlu Ovası, Irazoğlu Çeşmesi (Uluborlu-yol burada üçe ayrılır isteyen dilediği yoldan değişik yaylalara gidebilir-), Türkmen Ovası (Çöl Ovası-Dinar ve Uluborlu arasındadır-), Karadilli Ovası, Sultan-dağı yaylası (Harita: 2). Göç yirmi-yirmi beş gün sürer. Bazı çadırların Konya ovasına gittiği de olur.

Antalya-Döşemealtı Çıplaklı köyü Yeniosmanlı aşiretinden. Bu köyden seksenini aşkın Süleyman Soydemir ile konuştuk. Korkuteli Çomaklı, Söbüce, Taşkesiği ve Burdur'un Kemer Bucağı göçtükleri yerler. Çıplak'tan itibaren konaklama yerleri:

Düdenbaşı, Döşemedibi, Döşemebaşı, Çomaklı ve Söbüce yaylası. Yaylaya beş veya altı günde varılır (Harita: 3).

Döşemealtı-Başköy ve Aşağıoba köyünün bir kısmı Yeniosmanlı aşiretinden. Kışlakları Başköy ve Aşağıoba çevreleri, yazlakları Korkuteli'nin Söbüce yaylası. Döşemealtı'ndan itibaren konaklama yerleri:

Ortaova (Kovanlık köyünün üstü), Kızılkaya, Fiğla ve Söbüce yaylası. Yaylaya dört günde çıkılır (Harita: 5).

Honamlılar ve Karakoyunluların büyük bir bölümü Beyşehir'in Anamas yaylasına çıkıyorlar. Anamas, Beyşehir'in batısında büyükçe bir dağ. Bizim, göç halindeki Honamlı aşiretinden Mehmet Say ve Ali Demiröz ile yaptığımız konuşmaya göre Antalya'dan itibaren konaklama yerleri:

Kocayatak (Aksu Bucağı yakınları-burası aynı zamanda aşiretin göçten önce toplanma

yeridir), Kesikbeli (Taşağıl üstü), İbradibeli Gembos ovası, Üzümlü Manastırı, Beyşehir ve Anamas yaylası. Yaylaya yedi günde varılmaktadır (Harita: 4). (Devamı var)

(1) Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-İt-Türk (Çeviren: Besim Atalay), T.D.K. Yayınları, Cilt: 1, Alâeddin Kral Basimevi, Ankara, 939,

(2) Faruk Sümer, Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi, Belleten T.T.K. 1960 XXIV/96, Sayfa: 571.

(3) Aynı Eser, Sayfa: 574.

(4) T. Yılmaz Öztuna, Başlangıcından Zamanımıza kadar Türkiye Tarihi, Hayat Kitapları, 37, Tarih Serisi: 1, Cilt: 2, İstanbul, 1964, Sayfa: 10.

(5) Mehmet Çokal, Yörükler ve Gelenekleri, Türk Folklor Araştırmaları, Nisan-1963, Sayı: 165, Sayfa: 3026.

(6) T. Yılmaz Öztuna, Başlangıcından Zamanımıza kadar Türkiye Tarihi, Cilt: 2, Sayfa: 10.

(7) Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Türkmenler Hakkında, Türk Folklor Araştırmaları, Şubat-1971, Sayı: 259, Sayfa: 5873.

(8) M. Enver Beşe, Anadolu'da Göçebe Türkler, Türk Folklor Araştırmaları, Şubat-1952, Sayı: 31, Sayfa: 486.

(9) Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-İt-Türk, Cilt: 1, Sayfa: 55.

(10) Aynı Eser, Sayfa: 352, 353.

(11) Mehmet Çokal, Yörükler ve Gelenekleri, Türk Folklor Araştırmaları, Nisan-1963, Sayı: 165, Sayfa: 3026.

(12) Süleyman Fikri Erten, Antalya Vilâyeti Tarihi, Tan Matbaası, İstanbul, 1940, Sayfa: 34.

(13) Aynı Eser, Sayfa: 135.

(14) Aynı Eser, Sayfa: 135, 136.

Tıp Folkloru :

AĞIZ VE DİŞ HASTALIKLARINI TEDAVİ YOLLARI

Yazan : Dr. Ayşegül DEMİRHAN

GİRİŞ :

Bütün bilimler gibi tıp da zenginliğini herşeyden önce geleneklere ve folklorla borçludur. Bu gibi halk inanışları bugüne kadar gelmiştir. Nitekim şimdiye kadar toplanmış örneklerden de öğreniyoruz ki M.Ö. 3000 yıllarında yaşayan Sümerlerde, M.Ö. 1000 yıllarında yaşayan Etilerinde milattan sonraki yıllarda Ortaasya Türklerinde, ortaçağın aşağı yukarı sonuna kadar süren Uygur imparatorluğunda ve bugünkü Anadolu Türklerinde folklorik tıp şairici derecede benzerlik gösterir. Nitekim bir ülkede halk arasında yapılan bir tedavi şekli, bir başka ülkede de aynı olabilir. Bu durum birçok hastalıkların tedavisinde olduğu kadar, ağız ve diş hastalıklarının tedavisinde de böyledir. Örneğin ülkemizde halk arasında diş fırçası olarak kullanılan misvak (Salvadora persica), İslam dünyasında da çok yaygın bir drogdur. Misvak kullanmak İslam dininin gereklerinden biri sayılmıştır (1, 2).

HALK ARASINDA AĞIZ VE DİŞ HASTALIKLARI TEDAVİSİNDE KULLANILAN BAZI DROGLAR

Biz bu çalışmamızda halk arasında ağız ve diş hastalıklarının tedavi yöntemlerinden söz edecek ve bunları modern tıp açısından inceleyeceğiz. Bu tedavilerde kullanılan droglar çok çeşitlidir. Bu konudaki bilgileri eski Mısır Çarşısı aktarlarından ağızdan nakil (oral tradition) yolu ile derleyebildik (**).

Afyon (Opium)

Diş ağrılarını giderici olarak darı tanesi kadar afyon diş çürüğüne konur ve üzerine balmumu yapıştırılır. Ayrıca bir miktar afyon ile kekik yağı (leum Thymi) karıştırılarak ağrıyan çürük dişe konur.

Ebegümeci (Malta silvestris)

Ebegümeci yaprağının su ya da sütle hazırlanan lapası, diş ve ağız apselerinde etkilidir. Bunun için lapa iki tülbent arasında hastalıklı kısma bağlanır. Burada ebegümecinin yumuşatıcı etkisi, bileşimindeki musilajdan ileri gelir. Bundan başka diş ve ağız apseleri için droğun kaynatılmış suyu gargara olarak kullanılır.

Çivit (Indigo)

Bebeklerin ağız mukozasındaki ağrılı yaraları giderici olarak sulandırılmış çivit, o kısma sürülür.

Demirhindi Pulpası (Pulpa Tamarindorum)
Droğun kaynatılmış suyu ağız kuruluşunu gidermekte kullanılır.

Deniz Köpüğü (Ossa Sepiae)

Halk arasında **Balık Kemiği** adı ile de tanıyan deniz köpüğü modern tıpta diş tozlarının bileşimine girer.

Kakule (Fructus Cardomomi)

Eski aktarlardan Mustafa Kök'e göre, bir miktar kakule ağızda çiğnenirse ağız kokusunu giderir. Bu özelliği kendine özgü olan koku verici etkisinden gelmektedir.

Karanfil (Caryophyllus)

Halk arasında ağız kokularını giderici olarak kullanılır. Ayrıca diş ağrılarına karşı diş çürüğüne konur. Karanfilin bileşimindeki karanfil esansının antiseptik ve diş ağrılarını giderici etkileri vardır. Yine ağız yaralarına karşı bir miktar dövülmüş karanfil ateşte pişirildikten sonra dövülmüş şap ile karıştırılır ve yaraya sürülür. Burada drog, bileşimindeki tanenden dolayı astrenjan etki yapabilir. Ayrıca taşıdığı uçucu yağın da antiseptik özelliği vardır (3).

Kebabe (Fructus Cubebae)

Halk arasında ağız kokularını giderici olarak çiğnenip yenir.

Keten Tohumu (Semen Lini)

Halk arasında lapa şeklinde apse yumuşatıcı olarak kullanılır.

Diş apselerini giderici olarak drog, sütle karıştırılır ve meydana gelen pat ısıtılır; sonra lapa olarak tülbent arasında ağrılı ya da apseli dişe dışardan konur. Droğun bileşiminde bulunan musilaj, yumuşatıcı bir etki gösterir; bu yüzden apseleri olgunlaştırır ve patlatır.

Maydanöz Tohumu (Fructus Petroselinii)

Halk arasında su ile hazırlanan maydanöz tohumu lapası ağız yaralarında ağza konur.

Menekşe Kökü (Rhizoma Iridis)

Menekşe kökü diş çıkaran çocukların dişlerini kaşımaya için kullanılır. Eski Mısır Çarşısında bu gaye ile çok satılırdı.

Misvak (Salvadora persica)

Misvak diş fırçası olarak halk arasında çok kullanılır. Misvak kelimesi Arapça'da hem bir ağaç dalı ile yapılan sürtmeğe, hem de bir cins ağaca ad olarak verilmiştir. Halk arasında misvakla ilgili olarak: «Kullara diş ağrısı çektirmez.»

Yıllık aboneli: 120,
liradır.

Altı aylık aboneli: 60
Yurt dışı senelik abone:
\$ 8, £ 4, DM. 15

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve baskı :
YÖRÜK MATBAASI
İstanbul

deyimi çok yaygındır. Misvak bitkisinin kök ve gövdesinden kesilen 1 cm. çapında ve 10 cm. uzunluğunda bir çubuğun 1 cm. kadar ucu kabuk. tan ayrılır, 24 saat suda bırakılır, sonra dövülüp yumuşatılır ve uç kısmı bir fırça şekline getirilir. Drog, dişlere sürülünce hem mekanik bir etki elde edilir, hem de liflerde bulunan sodyum bikarbonat ve yağlı bir özünün kimyasal etkisinden yararlanır. Ayrıca misvağın dişeti dokusuna masaj yapma yeteneği de vardır (4).

Mürver Çiçeği (Flos Sambuci)

Halk arasında mürver çiçeğinin kaynatılmış suyu ağız, boğaz ve diş ağrılarında gargara şeklinde kullanılır. Preparatın geriye kalan posa kısmı ise yüz şişlerinde dışardan lapa olarak uygulanır (5).

Nişadır (Ammonii Chloridum)

Nişadır dışardan ağız yaralarına karşı sürülür. Burada drog, kurutucu, salgıyı artırıcı etki yapmaktadır. Nişadırın bu etkisi mukozalar üzerinde irritasyon yaparak salgıyı arttırmışından ileri gelir.

Papatya (Flos Chamomilla vulgaris)

Diş ağrısını giderici olarak kaynatılmış papatya suyu ile gargara yapılır.

Şap (Alumen)

Eski bir aktar formülüne göre, bir miktar şap, dişetlerini kuvvetlendirmek ve kanamaları durdurmak için sirke ve çıra ile kaynatılır, sonra ağız bu kaynamış sıvı ile çalkalanır. Aktar Yılmaz Demiryol, dil kabarıklığı tedavisinde bir miktar droğun suda eritildiğini ve bu eriyik ile ağız gargarası yapıldığını söylemektedir. Yine Aktar Mustafa Kök, ağız yaralarında, bir teneke kapta kuru şekilde ısıtılan şapın astrenjan olarak yaralara bastırılarak sürüldüğünü söylemiştir. Şapın antiseptik ve astrenjan özellikleri modern tıpta da onaylanmış gerçeklerdir. Nitekim bu madde bugünkü tıpta da dışardan toz, kalem ya da eriyik şeklinde antiseptik ve kostik olarak etki eder.

Tuz (Natrii Chloridum)

Tuz, çok kullanılan günlük bir besin maddesi olduğu kadar, çeşitli hastalıkların tedavisinde de yeri olan bir halk ilacıdır; ilk zamanlardan beri diyetin önemli bir kısmını oluşturur. Bir miktar tuz dişeti kanamalarında kanayan yere sürülür

Udukahir (Nezleotu Kökü (Radix Pyrethri)

Folklorik tıpta diş ağrılarında ve diş nezlesine karşı çok kullanılır. Bunun için droğun kaynatılmış suyu ile gargara yapılır. Droğun bu etkisi modern tıpta da onaylanmıştır (6).

SONUÇ

Bugün halk arasında ağız ve diş hastalıkları folkloru ile ilgili bilgiler çok yaygındır. Bu bilgilerin kaynağı çok eskilere dayanmakta ve o devirlerden bu yana da değişmemiş şekilleriyle sürüp gelmektedir. Bu çalışmada halk arasında ağız ve diş hastalıklarının tedavisi için kullanılan bazı droğlar ve bunlarla yapılan tedavi şekillerinden bazı örnekler verilmiştir. Bu örnekler tamamen maddesel tedavi örnekleridir ve karanfil, keten tohumu, menekşe kökü, misvak, şap, udukahir gibi droğların bu maddesel tedavilerdeki etkileri modern tıpta da onaylanmış gerçeklerdir (7, 8, 9, 10).

Örneğin bugün besin olarak kullanılan öyle bitkiler vardır ki bunların taşıdıkları vitaminler dişetlerini kuvvetlendirmede yararlı olabilir. Dişeti kızarma ve kanamasına lokal ve genel olmak üzere, çeşitli faktörlere bağlı olduğu eskiden beri bilinir. Beslenme bozukluklarına sık rastlanan hâllerde, beslenme ile ilgili dişeti kanamaları

için ilk akla gelen etyolojik faktör, Vitamin C noksanlığıdır. Örneğin Rize'de dişeti kızarma ve kanama frekansı en düşüktür (11, 12, 13). Çünkü buralarda lahanaya tüketimi fazladır. Burada lahananın bol oranda taşıdığı Vitamin C nin spesifik ve nonspesifik etkisi akta gelmektedir. Nitekim 50-100 gr. lahanaya günlük minimum Vitamin C gereksinmesini karşılar (14, 15).

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre, folklorik tıbbın her alanında olduğu gibi, ağız ve diş hastalıkları folklorunda da halk bilgilerini derlemek, günümüz tıbbi için bazı bilimsel gerçeklerin aydınlanmasına yardımcı olacaktır (16, 17, 18).

*) İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Dr. Asistanı.

***) Kendilerinden bu konuda bilgiler derlediğimiz aktarların adları ve adresleri aşağıdadır:

Aktar Mustafa Kök: Samatya, Merhaba Ducağı, No. 1 İstanbul.

Aktar Şükrü Özsunay: Tahtakale Cedit Han, No. 1, İstanbul.

Aktar Yılmaz Demiryol: Yasa Caddesi, No. 56, Kadıköy.

KAYNAKLAR

- 1) Şehsuvaroğlu, B. N.: Eczacılık Tarihi Dersleri, İst. (1970).
- 2) Demirhan, A.: Mısır Çarşısı Droğları, İst. (1975).
- 3) Demirhan, A.: Afyonun tıp tarihindeki yeri ve halk arasında kullanılışı, IV. Bilim Kongresi, Ankara (1973).
- 4) Bayrı, M. H.: Halk Adetleri ve İnanmaları, İst (1939).
- 5) Bayatlı, O.: Bergama'da Şifalı Otlar ve Lokman Hekim, İzmir (1938).
- 6) Heilborn, M.: Eski Mısır çarşısı hakkında, Türk Eczacılar Birliği Mecm. 2 (3): 1959.
- 7) Bowman, W.C.: Textbook of Pharmacology, Edinbugh (1968).
- 8) Baytop, T.: Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri, İst. (1963).
- 9) Maktav, Z.: Ağız Hastalıklarına Genel Bakış, Türk Dişhekimleri Cemiyeti Mecm. 26 (153): 1949.
- 10) Stones, H.H.: Oral and Dental Diseases, London (1957).

11) Kantorowicz, A. Ata, P.: Diş Tababeti Şirürjisi, İst. (1943).

12) Gürkan, S.İ.: Diş Hastalıkları ve Tedavisi, İst. (1958).

13) Aközsoy, F. Konukman, E.: Ağız Hastalıkları, İst. (1972).

14) Albritton, E.C.: Standard values in Nutrition and Metabolism, London (1955).

15) Eser, S.: Kuzey Anadolu öğrencilerinin dişeti kanaması ve lahananın muhtemel koruyucu etkisi, Tıp Fak. Mec. 25 (2): 205-211 (1962).

16) Kantemir, İ.: Türk tıbbi folkloru ve bazı tıbbi bitkiler, Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Derg. 21 (1-2): 136-140 (1961).

17) Saintyves, P.: Folklor El Kitabı, İst. (1951).

18) Öktem, N.: Türkiye'de Kullanılan Ev İlaçları ile Bunların Farmakolojik Tesirleri ve Tedavice Ehemmiyetleri, Ankara (1939).

Bize gelen
B KİTAPLAR

• Muzaffer Gökmen: «TARİHİ SEVDİREN ADAM AHMET REFIK ALTINAY». Kitap yazarın Birkaç Sözü ile başlıyor. Daha sonra A. R. Altınay'ın hayatı, gazete ve dergilerdeki yazıları, taşlama, eleştirme, sataşma ve tartışmaları, şiirleri, hayatında ve ardından yazılanlar, tarih ve tarihle ilgili kitapları, okul kitapları, albüm şiir, çeviri, değişik konulu eserleri ara başlıklı 8 bölüm bulunuyor. Kitabın sonunda makale, kitap, konu başlığı ve yazar adı dizinleri var. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel No: 186, Ünlü Kişiler Dizisi: 8 - Kitap 24X16 Cm. boyunda, 450 sayfa, 150 TL. (İstanbul, 1978).

• İlay Hamuroğlu: «ATATÜRK İZMİR'DE VE ATATÜRK MÜZESİ». Yazarın Önsözünden sonra İzmir'in Kara Günleri, İzmir'in Kurtuluş Günü, Mustafa Kemal'in İzmir'e Seyahatleri, Müzenin Tarihçesi, Müze Binasının Özellikleri, Müzede Teşhir edilen eşyalar, Yararlanılan Kaynaklar yer alıyor. En sonda ise resimler var. Kitap 23,5X16,5 Cm. boyunda, 56 sayfa, 35 lira. İsteme Adresi: İlay Hamuroğlu, İzmir Müzesi Etnoğrafya Seksiyonu Şefi, İzmir. (İzmir, 1979).

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

Yurt Dışından Mektuplar :

YUSUF BLAŞKOVIÇ'İN MEKTUBU

Türkolog Prof. Dr. Yusuf Blaşkoviç (Jozef Blaskovics) ten aldığımız mektubu aşağıda yayınlıyoruz. Praha Üniversitesindeki Türkoloji Enstitüsünün, Blaşkoviç'in emekli olması sonucunda kaptığımız üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz. En büyük dileğimiz Dr. Blaşkoviç'in «Defter-i mufassal-i eyalet-i Uyvar» üzerindeki çalışmalarının tamamlanması, biran evvel bilim âlemine sunulmasıdır. T.F.A. Sayın Dr. Blaşkoviç'e sağlıklar dileriz.

Yazan : Yusuf BLAŞKOVIÇ

Sayın ve çok değerli dostum İhsan Bey,

Lütfen göndermiş olduğun TFA 352-355 sayılarını samimi teşekkürle aldım. Büyük dostunuzun, çok sevdiğimiz Cahit Öztellinin vefatı haberi alıp çok üzüldüm. Bütün gün hiç yapamadım, hep kendisini düşündüm. Artık ben de uzun hastalıktan sonra çok ihtiyarladım, zayıf adım.

İki yıl önce tekaüde ayrıldımsa da, Üniversitede başka türkolog yokken, yine konferanslar verdim, çalıştım. Şimdi ise Üniversitemizde Türkoloji kapatıldı, büsbütün serbest oldum. Bir büyük eser üzerinde çalışmaya başladım. Osmanlılar devrinden Slovâkyâ tarihi hakkında mühim bir elyazma var. Defter-i mufassal-i eyalet-i Uyvar adlı 280 büyük safifelik bir tarihi kaynaktır. Metinleri çözdüm, çevirdim, anlatmağa lâzım terimleri anlattım şimdi bu eseri matbaaya hazırlıyorum.

Dokuz torunum var, en büyüğü 20, en küçüğü 1 yaşındadırlar. En büyüğü şimdi evlenmek ister. Oğlum Kanada'da, en büyük kızım

1963'te Blaşkoviç, Cahit Öztelli ve İhsan Hınçerle Ankara'da.

ABD'dedirler. Çok sevdiğim annem iki yıl önce vefat etti'.

Eylülün son haftasında İstanbul'da bir milletlerarası Türkoloji Kongresi tertiplenecek. Davetname aldım, sıhhatim biraz iyileşse, giderim.

Aziz dostum, bütün sevimli ailene başarılar, sağlam sıhhat diler, bol bol selâm gönderir, saygı ve sevgilerimi sunar, seni samimi dostlukla kucaklarım.

CİLTLERİMİZ

360 No.lu evvelki sayımızla 18. cildimiz tamamlanmıştır. İkinci baskı yaptırarak hazırlatabildiğimiz eski ciltlerimiz ile 18. cildimizin fiyatları 250.— şer T.L., cilt kapaklarımız ise 40.— ar T.L. dir.

Eski ve yeni bütün sayılarımız 10 ar T.L. dir.

T.F.A.

Acı Bir Yıldönümü :

ORHAN TUĞSAVUL'U GEÇEN YIL KAYBETMİŞTİK

Yazan : İhsan HINÇER

Orhan Tuğsavul 1916 yılında İstanbul'da Şehreminde dünyaya geldi. Babası Devlet Şurası üyelerinden Ahmet Vefik Paşa, annesi Macide hanımdır. İlkokul tahsilini İstanbul'da yaptıktan sonra Bursa Askeri Lisesine girdi. Kendi deyimiyle Her sınıfı iki yıl okuyarak buradaki tahsilini bitirdi. Bütün klasik tahsil budur. Küçük yaştan beri Atatürk'ün Halk Üniversiteleri diye nitelediği Halkevlerinde çalıştı. Kütahya, Şehremini ve Beşiktaş Halkevlerinde Yönetim Kurullarında bulundu. Halkevlerinin kapanmasından sonra onun bıraktığı boşluğu doldurmak üzere kurulan Türk Kültür Derneklerinin Bakırköy Şubesini 1960-61 yıllarında kurdu. Türk Kültür Derneklerinin adının tekrar Halkevi'ne dönüştürülmesi için Kurultayda teklifte bulundu. Önerisi kabul edildi.

Orhan Tuğsavul Bursa Askeri Lisesinde başladığı şiir ve hikâye çalışmalarını hayatı boyunca sürdürdü. Askeri lisedeyken şiirlerini arkadaşı olan Celal Sılay ile birlikte yayınladı. 1945-50 yıllarında ise yazmış olduğu hikâye ve şiirlerin bir bölümünü Yaşar Tümbek'in çıkardığı Barbaros Dergisinde Beşiktaş ve Şehremini Halkevlerinde çalışırken bastırıldı.

Orhan Tuğsavul Askeri Liseden ayrıldıktan sonra casitli işlerde çalıştı. Daha sonra 1944

ACI KAYBIMIZ

Merhum Ahmet Vefik Paşa ve Fatma Macide hanımın oğlu, kendisini Halkevlerine adanmış büyüğümüz

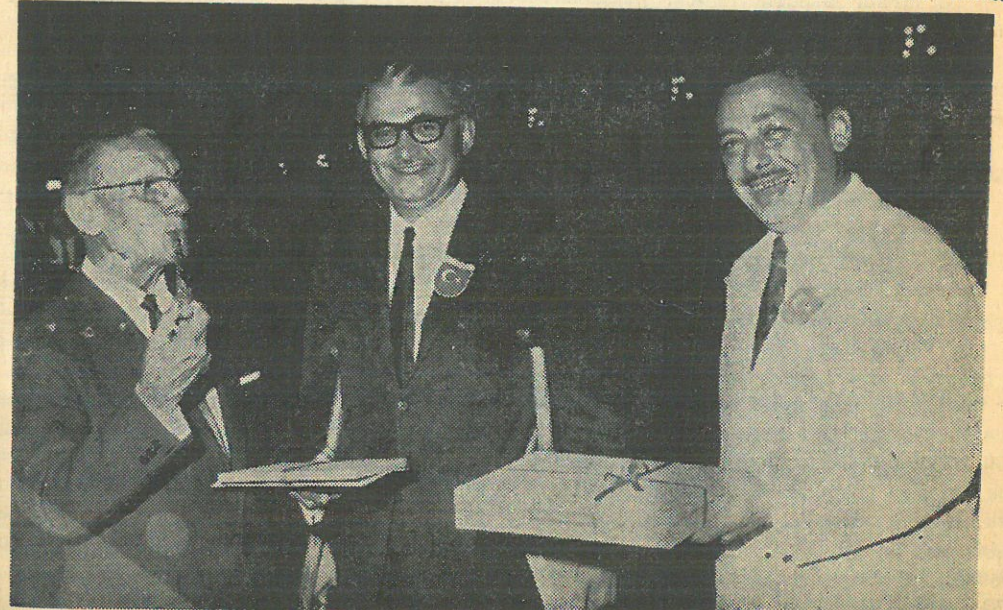
ORHAN TUĞSAVUL

5.7.1978 çarşamba günü Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 7.7.1978 cuma günü (bugün) Çelebi namazından sonra Bakırköy Kartaltepe Camii'nden kaldırılacak ve Merkezefendi Mezarlığı'nda toprağa verilecektir. Yakınlarımıza, dostlarımıza duyurulur. Milliyet - 1075F AİLESİ

de İstanbul Belediyesine memur olarak girdi. Tez zamanda sıvırlarak Beylerbeyi Belediye Tahsil Şubesi Şefliğine atandı. 1946 yılında İrfan Hanım ile evlendi, Kızı Sevil 1947 de, oğlu Savaş 1952 de doğdu.

Tuğsavul, kabına sığmayan, liderlik meziyetleri üstün bir yaradılışa sahipti. Belediyede çeşitli kadrolarda yükselip görev yaptıysa da bunlar kendisini doydurmuyordu. Bütün çalışmalarını ve zamanını özellikle 1945-50 yılları arasında Halkevlerinde gösterdi. Çeşitli yerlere yapılan gezilerde, çok sevdiği ağıdalı Türkçesiyle konuşmalar yapıyor, söylevler veriyordu.

Halkevleri kapandıktan sonra Bakırköy Belediyesindeki evlendirme memurluğu, baskâtip.

Orhan Tuğsavul ile İhsan Hınçer 1969'da Fransa'nın Brötanya bölgesindeki Brest şehrinde gösterilerden önce bölgenin Valisiyle birlikte.

Bize gelen KİTAPLAR

● Dr. Edip Kızıldağı: «ALTINÖZÜ ÇETELERİ». Yazar önsözünde Hatay'ın Altınözü ilçesinde Fransızlara karşı üç yıl savaştan Altınözü Çetelerinin anılarını, yaptıklarını anlatarak bir vatanın nasıl kurtarıldığını torunlarına 5 perdelik bir piyes halinde anlatıyor. Kitap 19X14 Cm. boyunda, 32 sayfa, 100 lira. İsteme Adresi: Dr. Edip Kızıldağı, Altınözü - Hatay. (Antakya, 1979).

● Muhsin İlyas Subaşı: «AYDINLIĞIN GÖZLERİ». Şiirler, Kitapta şairin değişik konulardaki 45 şiiri yer alıyor. 17,5X10,5 Cm. boyunda, 60 sayfa, 20 lira. Kitap isteme adresi: P.K. 22 Kızıldağı (Mart 1979)

Yaşayan Halk Şairlerimiz :

ARAPGİR'Lİ FEHMI GÜR

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Yaşayan halk şairlerimiz içinde, ünü en az bilinenlerden biri de, Arapgir'li Fehmi Gür'dür. Fehmi Gür, umman sessizliği içindeki bir ırmak gibi coşarak dilimize ikibini aşkın şiir kazan-dırmıştır. Bu rakam üzerinde iyi durulması gerek-mektedir.

Kuytu bir ilçede, elinden tutanı olmayan Fehmi Gür hakkında, iki yıldanberi bir tanıtma yazısı tasarlıyordum. Geçtiğimiz ay içerisinde kendisine Malatya'daki Söğütlü Caminin avlu-sunda rastladım. Önündeki naylon torbada yeni şiirlerinin yer aldığı bası' kâğıtlar bulunuyodu. Onlara kısaca baktıktan sonra orada kısa hayat hikâyesini not etmek fırsatını elde ettim.

Fehmi Gür geleneksel halk şiirinin büyük, belki en son ustalarından biridir. Günümüzde yok o'maya yüz tutan halk şiirinin son sesle-rinden sayılan Fehmi Gür'ün tanınmayışı, her-halde, doğduğu yerden ayrılmamış olmasına bağlanabilir. Şair, ömrünün son yıllarında da olsa biraz an'laşılmasını ve kendisine sahip çil-

kılmasını umuyor. Günümüzün sanatçısı artık «Kadrini seng-i musallada» bilinsin istemiyor. Fehmi Gür'ün en büyük arzusu tüm şiirlerinin bir kitapta toplanmasıdır. «Yoksa» diyor, «per-delî gözlerime bir perde daha inmiş o'acak.»

Fehmi Gür, 1330 yılında Ma'atya'ya bağlı Arapgir İlçesinde dünyaya gelmiş. Üç yaşınday-ken çiçek salgını iki gözünü birden perdelemiş. Çocukluğu, kış günleri mahallelerde açılan oda-larda ve kahvelerde geçmiş. Şair eğitimini, buralarda okunan kitaplar ile an'atılanları din-lemekle, sağlamış. Onsekiz yaşına girince ba-şında deli rüzgârlar esmeye başlamış. Suriye adında bir kıza âşık olmuş. Aşkı karşılık görme-miş. Kızın ailesi büyük engeller çıkarmış. Aşkı benliğini bir kurt gibi kemirmiş. Ağzından şiir-ler dökülünce bunları «FEHMI İLE SURIYE» adı altında 95 sayfalık bir defterde toplamış.

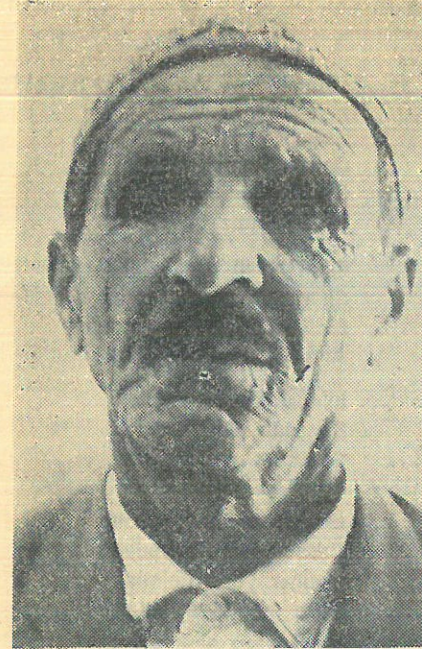
Fehmi Gür âşık geleneğinin bütün yönle-rine uyarak otuziki yaşına girmiş. O zaman bu-günkü eşiyile evlenmiş. Ondan sonraki şiirlerin-

seçildi. (Ölümünden sonra bu göreve oğlu Sa-vaş Tuğsavul seçildi.) CİOFF'un 1977 Kongresi Uluslararası nitelikte olarak İstanbul'da yapıldı (Bkz: TFA. Cilt: 17, Sayı 332 - Sayı: 339).

Orhan Tuğsavul 5 Temmuz 1978 günü ya-kalanmış olduğu amansız hastalık sonucunda, Türkiyede ve İngilterede gördüğü tedaviye rağmen hayata gözlerini yumdu. Cenazesi çok sevdiği Halk Oyunu gruplarının katılımıyla kaldırıldı. Grup elemanları ile sevenler cenaze-sinin başında saygı nöbetinde bulundular. Cenza-sine sayılamayacak kadar çelenk gönüsteril-miştir.

Tuğsavul daha evvel de dediğimiz gibi ka-bına sığmayan bir yaratılıştadır. Onun bu du-rumu kendisini tanımayanlar üzerinde hoş ol-mayan bir etki yapardı. Fakat ona yakın olanlar, içinde hiç bir kötülük ve kin beslemediğini, fevrî hareketlerinin gelip geçici olduğunu çok iyi bilirdi. O sert ve hırçın hareketlerinin altında çok ince ve duygulu bir yüreğe sahipti. Kırdığı kimselerle ilk fırsatta sarmaş dolaş olur, onlara, verdiği değeri göstermek için şahlık, pa-dışahlık, cumhurbaşkanlığı ünvanları bağışlardı.

Avrupanın kapılarını Halk Oyunları grupla-rımıza ardına kadar açan Orhan Tuğsavul'a ölü-münün birinci yılında rahmetler dileriz.

Arapgir'li Halk Şairi Fehmi Gür

de yanık, ezik, içli ve kahırla dopdolu, dünya-nın geçiciliğini işlemeye yönelmiş. Ağırbaşlı bir gönül adamı olan Fehmi Gür'ün tüm şiirleri-ri görmek fırsatını elde edemedim. Elimdeki 8-10 şiirinden rastgele bölümler olarak sözleri-mi noktıyor, kaleme alınmasını görev saydığım şu satırların arzulanana sonuca varılmasın-da yararlı olacağını sanıyorum.

VAH.. VAH

Yaş ihtiyar oldu, takat kalmadı
Yollara dayanmaz dizlere vah vah
Nefis tutmuş yakamızı salmadı
Hakikati görmez gözlere vah vah

Ne aldınsa aldın gençlik çağında
Yeşil yaprak yoktur gönül bağında
Şunun, bunun giybetinde, koğunda
Dillerde dolaşan sözlere vah vah
Şu dünyada kötülükten yılmazlar
Hiçbir fenalıktan geri kalmazlar
Nasihet dinleyip sözden almazlar
Vay bu halimize, bizlere vah vah
Herkes ne ederse kendine eder
Doldu içeriye bir gam, bir keder
Söyleriz sözümüz boşuna gider
Vururlar tekmeyle bizlere vah vah

KIBİRLİLERE

Büyüklenme, halkı sen mi yarattın
Elbet senden soracaklar kibirli

Hayır işlerini hep şerre sattın
Nen var, nen yok alacaklar kibirli
Zaman gelir, günlerini sayarlar
Eynindeki libasları soyarlar
Bir tahta üstüne alıp yuyarlar
Üryan ceset koyacaklar kibirli
Boyun indirmedin değme insana
Kimse suçlu değil, sen yaptın sana
Nasıl utanmadan geldin divana?
Yüksek burnun kıracaklar kibirli
Dağ gibi devriliş dünyadan gittin
Hani elindeki serveti nettin?
Fehmi der ki: Yoksa bağda mı bittin?
Birgün seni yolacaklar kibirli.

BABA NASİHATI

Sizin için yordum kendi kendimi
Baba kıymetini bilmeli yavrum
Hiç kimseye söylemedim derdimi
Allahın yoluna gelmeli yavrum
Geçtiğim yollarda kan, ter akıttım
Yatak bulamadım yerlerde yattım
Dünyanın zevkini süpürüp attım
Biraz öğüdümden almalı yavrum

Çalışın vatana yurt ab'a olsun
Karşımızda düşman hep berbad olsun
Okuyun Kur'anı ruhlar şad olsun
İlim denizine dalmalı yavrum

İsmim gizlemişim sözüm içinde
Alev alev yanar özüm içinde
Cem olmuş cümlesi yazım içinde
Hele dikkat eyle destana yavrum
İçkide, kumarda günlerin geçer
Olursun sonunda naçardan naçar
Fehmi der ki, gençlik kafesten uçar
Bir daha da dönmez bu yana yavrum.

«FEHMI İLE SURIYE»DEN

Güz mevsimi duman alır dağları
Döker gazelleri, bozar bağları
Cennet misalidir bahar ayları
Açılır çiçekler ne güzel olur
Ot, ekin yeşerir çiçekler açar
Güller kokusunu dört yana saçar
Güzeller yaylada soğuk su içer
Çayırı, çimeni ne güzel olur

Kuşlar cıvıldaşır konar dallara
Şimdengeri düştük dilden dillere
Turnalar, ördekler konar göllere
Alır muradını ne güzel olur
Fehmi gayri görececek mi bugünü
Yapacak mı bir şerefli düğünü
Yaram oylmadan alın önünü
Bu dertten kurtulmak ne güzel olur.

HARPUT MANİLERİ

— 3 —

Derleyen : Ass. Fuat ÖZDEMİR

Bahçede yüzün görem
Destelerle gül verem
Yeter ki bana görün
Kalbimi sana verem

Bahçede bir ak kuzu
Yeni çıkmış boynuzu
Kızlar varmayın dula
Ne tadı var ne tuzu

Bahçe çiçeklerine
Çiçek böceklerine
Yar seven hiç bakar mı
Elin köçeklerine

Bir dalda iki ceviz
Aramızda var deniz
Sen orada ben burda
Ne bet kaldı ne beniz

Bayırdan düze geldik
Bahardan güze geldik
Dirliğimiz bozuldu
Herhalde göze geldik

Bağa girdim üzüme
Diken battı dizime
Kız ben seni almazsam
Tükürsünler yüzüme

Bahçemizde dolu taş
Ağlarım ben gözüm yaş
Bu kış birini sevdim
İnce bıyık kalem kaş

Bindiğim yeni taydır
Geçtiğim kuru çaydır
Merak etme sevdiğim
Duracağım üç aydır

Bahçelerde mor erik
Dallarını eğerik
Bize Harputlu derler
Güzelleri seçerik

Bahçede yeşil hıyar
Boyum boyuna uyar
İkimizin gönlü bir
Ayırmaya kim kıyar

Bağa indim budanmış
Bağa bülbül dadanmış

Zannettim yar benimdir
Yara eller dadanmış

Bu dağın dumanı var
Gönlümün gümanı var
Ne benim yüzüm güldü
Ne yarın imanı var

Çanağım burma burma
İçinde sarı hurma
Sana haber gönderdim
Atla gel bir an durma

Çimeni kızlardan al
Gözyaşım dağlardan al
Kavuşmadan ölürsem
Haberim sağlardan al

Çıkayım dağlara ben
Bakayım yollara ben
Bir gün katlanamadın
Katlandım yıllara ben

Çok yaklaşma yanarsın
Uzaklaşma anarsın
Bir çift söze aldanıp
Bir gün sen de yanarsın

Davula vurdum ötmey
Duvara vurdum gitmey
Komşu kızı çok güzel
Almaya gücüm yetmey

Değirmen sala benzer
Kız dilin bala benzer
Terlemiş yanakların
Erimiş bala benzer

Dağ başını süpürdüm
Çadır açtım oturdum
Merak etme sevdiğim
Askerliği bitirdim

Dereler akar değil
Geç yarım batacak değil
Gel şöyle yamacıma
Konuşmak yasak değil

Dut ağacı dut verir
Meyvesini kıt verir
Oğlan cahil kız cahil
Sarılması tat verir

Dereyi yüze yüze
Geçtim karşığı düze
Gene kaldı sevgilim
Kavuşmamız bu güze

Elma attım nar geldi
Şu Harput'tan nar geldi
Bir öptüm bir de sordum
Al dudaktan kan geldi

Elinde gümüş keser
Bahçede gülü keser
Geciktim gidemedim
Şimdi yar bana küser

Ekmek yaptım terledim
Çıktım dama terledim
Dediler yarın gelmiş
Çifte mendil salladım

Ekin ektilim hark ettim
Sabah diye er gittim
Bu sevdaya düşeli
İşi gücü terk ettim

Elazığ'da terziler
Dike dike bezdiler
Kalk gidelim sevgilim
Bizden şüphe sezdiler

Gidersen uğur olsun
Düz ova yolun olsun
Benden başka seversen
Vebalim boynun olsun

Gönül sevgiyi sezer
Ayrılık beni ezer
Yollar uzak olsa da
Ruhum seninle gezer

Gökte yıldız az kaldı
Tel kırıldı saz kaldı
Elem çekme nazlı yar
Önümüzde yaz kaldı

Harput'un dağlarında
Gül biter bağlarında
Yarım şikar olaydı
Kalbimin ağlarında

İrehan mora düşer
Balıklar tora düşer
Harput'taki güzeller
Topala köre düşer

(Devamı var)

HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde

T.C.ZİRAAT BANKASI

(Basın: 20143/60092 — 102)

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

Kuruluşu 1946

Her türlü
bankacılık
hizmetleri için,
yurt sathına dağılmış
bütün şubeleriyle,
daima emrinizdedir.

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

253

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor: 103)

(Folklor: 104)

ERGİMİZİN BAYİLERİ

İSTANBUL'DA

1 — Elif Kitabevi, Sahafiar,
4, Beyazıt

2 — Çantay Kitap ve Kir-
yivevi, Koska, Belediye dük-
kaları, Beyazıt

3 — Enderun Kitabevi, Be-
saray, Zemin Kat, No. 46,
Beyazıt

4 — ABC Kitabevi, Tü-
Meydanı, No. 1, Tünel -
yoğlu.

5 — Nihal Kitabevi, Sa-
filar, No. 3, Beyazıt.

ANKARA'DA :

1 — Turhan Kitabevi, Ko-
beyoğlu Pasajı No. 64 - 68,
Yenişehir.

2 — Bilgi Kitabevi, Sakar-
Caddesi No. 8, Yenişehir.

3 — Hat Kitabevi, Sosyal
Pasajı, II. Çarşı katı, No. 6, Ye-
nişehir.

KONYA'DA:

1 — Yeni Kitabevi, Hükü-
met Alanı.

20 yıldan beri "gözde fayans"

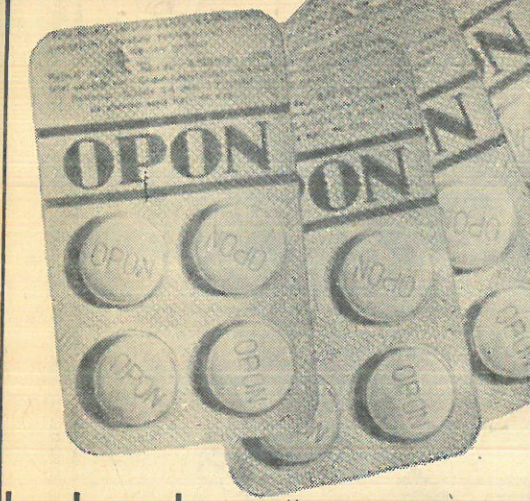
Çanakkale Seramik
Fabrikalarının tecrübesi ve tekniği
fayanslarına üstün kaliteyi...
Fayanslarının renkleri, desenleri,
istikrarlı fiyatı da yapılarınıza
benzersiz güzelliği,
uygun maliyeti
getirir.

KE
Çanakkale Seramik
desenli fayansları

Teneke Cad., Hediye Sok., Seramik Han, Karahöyüğü-İstanbul Tel: 43 03 55

(Folklor: 105)

Çantanızda daima

bulundurunuz

(Yeni Ajans: — 107)

biralarnın "ASI" tekel birası...

(Basın: 60109 — 108)

LOKMAN MÜSTAHZARI HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE

- Ekza - 9 Ekzema merhemi
- Algo - Tablet Ağrı hapi
- Lokman - Tablet Ağrı hapi
- Algo - Analjetik tablet
- Algo - Tablet 4 tabletlik
- Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
- Kina - Kola İştah şurubu
- Anamur Burun ve göz dam-
lası
- Meproil Tablet Sınır hapi
- Sollargen Granüle Ekzema -
kaşınıtı
- Sel de Gastrin Granüle Mi-
de tozu.
- Gastro Goutes Mide damlası
- Gastroguanil İshal kesici tab-
let
- Metegastrin Mide tozu
- Derivit Yara ve yanık mer-
hemi.
- Lokman Çayı Afiyet çayı
tozu
- Dover Tablet Öksürük ve
dronşite
- Metekodin Öksürük hapi
- Metekodin Öksürük şurubu
- Algo - Wax Ağrı merhemi
- Algo - Wax Vazo Grip ve
ağrılarda
- Algo - Wax Nazal Nezle mer-
hemi
- Ma—ka—ta Basur merhemi
- Cuti - Cura Cilt losyonu
- Pedi - Cura Ayak banyosu
- Pilo - Cura Saç ilacı
- Lokman Keşer ağrı kesici
- Panason (20 Gr. paket)
Sağlık çayı
- Panason (50 Gr. alüm. kutu)
Deriseptol Yara ve göbük
- Dr. Krom Diş pastı

(Folklor: 97)

Son baskı tarihi: 12.10.1977

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asırlık tasarruf bankası

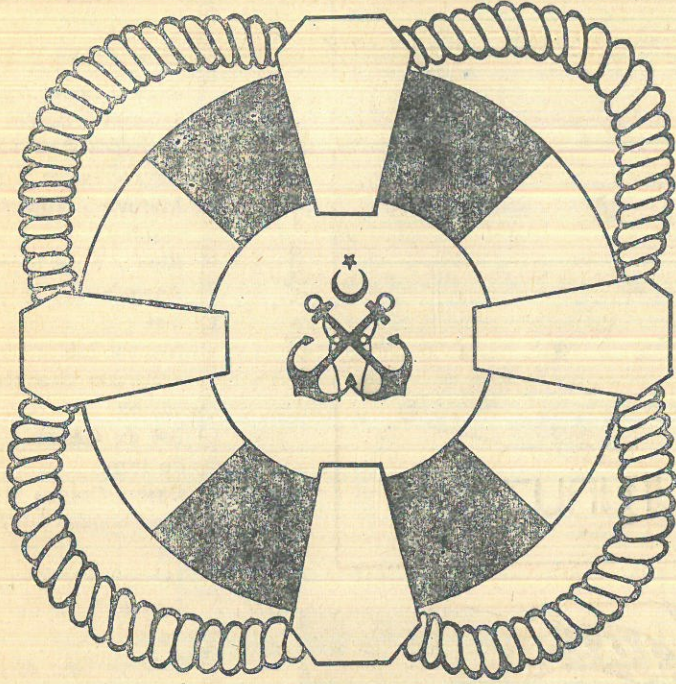

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın: 6004 — 106)

255

DENİZCİLİK BANKASI T.A.O.

BANKACILIKTA
VE
SEYAHATTE

SÜRAT
EMNİYET
KONFOR
TECRÜBE
GÜVEN

(Basın: 60017 — 109)

256

BİBLİYOGRAFYA ENSTİTÜSÜ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1979

İÇİNDEKİLER:

Bir Deyimin Ardından	Orhan Şaik GÖKYAY
Akçaabat Dağ Köyleri Çocuk Oyunları	Haşim KARPUZ
Zeybekler	İsmail ÖZBOYACI
Şifalı Sularla İlgili Folklor Malzemesi	Dr. Nevzat GÖZAYDIN
Efsaneler: Hep Büyük — Yusuf ile Kardeşi	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Harput Manileri — 4 —	Ass. Fuat ÖZDEMİR
Yörük Göçü — 2 —	Naci EREN
Hastalık Destanı	İhsan HİNÇER
Goşa Ayak (Goşa Kafiye) Koşma	Nizamettin ONK
Çankırı Hacıhasan Köyü Düğün Gelenekleri	Recep CİRİK
Orhaniye Köyünde Asker Uğurlama	Gülali AYDINOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 363

LİRA : 10

257

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ